

बोधिसत्व

बोधिसत्व सिद्धार्थ

भिक्षु अश्वघोष

Downloaded from <http://www.dhamma.digital>

बोधिसत्व

भिक्षु अश्वघोष

आनन्दकुटी

स्वयम्भू

बुद्ध सं. २५१६

प्रकाशक

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

श्रीधः नद्यः टोल

काठमाण्डौ

धर्मवीर सिंह कंसाकार

जन्म मिति १९४३ ज्येष्ठ

परलोक २००६ साल माघशुक्ल नवमी

Downloaded from <http://www.dhamma.digital>

धर्मदान

दिवंगत आदरणीय पति श्री धर्मवीर सिंह
कंसाकारया पुण्य स्मृतिस थ्व
बोधिसत्व सफू धर्मदान
याना चवनापि

श्रीमती पूर्णमाया कंसाकार
काय् श्री ताराबीर सिंह कंसाकार
केलटोल, मच्छेन्द्रबहाल (जनबहाः)

प्रकाशकीय

सम्बदानं धम्मदानं जिनाति अर्थात् दानमध्ये धर्म दान तःधं धका भगवान् बुद्धं धया बिज्यागु अनुसारं धर्म कीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीं धर्मदान याकेगु ग्वसाः ग्वल । श्व गोष्ठीया ग्वसाः व आह्वानयात दातापिसं ध्यान बिया श्रद्धा तथा चन्दा बिया दीगुलिं श्व “बोधिसत्त्व” सफू नीनिगूगुया रूपे पिकाय् दुगु अध्ययन गोष्ठी परिवारया लागि गौरवया खँ खः । थये हे मेपिसं नं गुहालि बिया दिल धाःसा थुरुयं हे निरन्तर भाषा व धर्मसेवा याना च्वने फं धयागु पूर्ण विश्वास दु ।

थः दिवंगत पति धर्मवीरसिं कंसाकारया पुण्य स्मृतिस श्व बोधिसत्त्व सफू छाये यायेत चन्दा बिया दीगुलिं श्रीमती पुर्णमाया कंसाकार, काय् श्री तारावीरसिं कंसाकारपिनि प्रति कृतज्ञता ज्ञापन याना नापं थुगु पुण्य निर्वाण प्राप्त यायेत हेतु ज्वीमा धका कामना याना ।

थःगु अमूल्य समय बिया सफू चत्रया धर्मकीर्ति अध्ययन गोष्ठीया धर्मदान यायेगु श्वसाःयात साकार याना बिज्याम्ह पूज्य अश्वघोष भन्तेयात आपालं धन्यवाद बियाच्वना ।

धर्मकीर्ति विहार

८ जेष्ठ २०३१

धम्मवती

अध्यक्ष

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

कल्पना

ह्लापां बोधिसत्व सफू च्वये मांस्ति वोगु कल्पनाया खं न्ह्यथने माःथें च्वं । थोंकन्हे न्ह्याथाय् नं स्वार्थया जक खं पिहाँ वो । मनूतसें चानं चाः अपो मनूत स्वार्थी जुया बल धका । तर गथे जुया थ्व वातावरण वल थ्व स्वार्थं चाल मद्दयेकेत छु याय्माः थुखे ध्यान तःपि उस्त खनि हे मवुथें च्वं । फुकस्यां धयार्थें आध्यात्मिक अशान्ति जुयाच्चंगु खं न्यने दु । गुलिसिनं धाइ पक्षपाती जुल । गुलिसिनं धाइ अन्याय जुल । गुलिसिनं धाइ न्ह्याथाय् नं ख्वाः माः चाकरी यायेमाः । ध्यबा दुपिनि थःत मागु वस्तु न्यायेगु मदया दुःख सा गुलिस्यां ध्यबा मदया दुःख । थुपि फुक भौतिक वातावरणं याना जूगु धाय्ला अथवा आध्यात्मिक असन्तोषया कारणं याना जूगु धाय् थ्व अध्ययन व अनुभव याना स्वये मानिगु खं खः ।

सुखमध्ये तःधंगु ला आध्यात्मिक सुख खःथें ताः । आध्यात्मिक असन्तोष व तृष्णां याना थों हाहाकार जुया वइच्चन धयां अपो खें ज्वी मखु । थःथः जक कतिलाःसा, जय जूसा गाय्धुंकल । उलि जक मखु थः स्वया जिया बोपिं खना नुगः मुइका छेकीं तपेगु तकनं बानि जुया बल । धर्म याना च्वंपिनि पुच्ले नं अथे हे जुया बल । उकिं जिगु कल्पना खः थोंकन्हे बोधिसत्व धाःपिं छाया् जन्म काःमवल ? बोधिसत्वया चरित्र व बोधिचित्तयाबारे शिक्षा प्रचार मवुगुलिं जकं मनूत थपाय्सकं स्वार्थी जुयावोगु ला धयार्थें कल्पना जुया बल ।

यथे कल्पना यायां बोधिसत्वयाबारे सफू च्चयेमास्ति वल । तर न्याय् मसःमेस्या व्वाय् हथाय् धयार्थे नं कल्पना जुल । छायाधाःसा बोधिसत्वयाबारे गाक्क अध्ययन याना तयागु मडुनि । थुलि जक सू बोधिसत्व धयाम्ह स्वार्थी मखु, परउपकारया लागी न्ह्याबलें ज्यान पायेत तयार बुम्ह । नुगः चक्कंम्ह, त्याग चेतना दुम्ह, विवेक बुद्धि बुम्ह । अन्याययात सह याइ मखुम्ह । मेमेगु खँ अध्ययन याये मानि । एनं मनं मनं धाल अध्ययन याना बोधिसत्वयाबारे सफू च्चये हे माली ।

यथे मती तया बोधिसत्वयाबारे च्चयातःगु सफूत व पत्र-पत्रिकात माला न्होने तया । पाना प्चीका यंकाबले परस्पर सहयोग व जनसेवा यायेगु हे बोधिसत्वया लक्ष खः अले परार्थसेवा वा निस्वार्थ सेवा हे बुद्ध धर्मया जग खः धयागु खँ पिहाँ वल । बुद्धं भिक्षुपिन्त ह्तापां सारनाये आज्ञा जुया बिज्यागु नं थ्व हे खः-

“चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय लोकानु-
कम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय” अर्थात् भिक्षुपिं छिपिं छयासं मच्चंसे नगरं-
नगरे, गाँ-नामे बहुजन हित व सुखया लागी चारिका याःहुँ । (महावग्ग)

तर थन छता खँ लुमंका तय्माःगु दु- भिक्षुपिन्त नयेगु, पुनेगु व च्चनेगु अले दासःया प्रबन्ध मिले मज्जुल धाःसा भिक्षुपिसं जनसेवा याम्हे थाक्की, आध्यात्मिक शान्ति दइमखु धका बुद्धं धया बिज्यागु खँ ।
विचारणीय जू ।

बोधिसत्वया बारे सफू पाना प्चीका यंकाबले महायान व थेरवाद (हीनयान)या खँ बा निगू भेद दयावोगु इतिहास त्येँ दना वल । सफू स्वया मती वोगु खँ कलमं प्रकट याना यंकाबले अनुभवया आधारे

महायान व थेरवाद निगूयानं समीक्षा याये माल । समालोचना याये मालावन । थुकी द्वंगु दुसा क्षमा याचना दु । छायाधाःसा थुगु बारे बाँलाक अध्ययन मगानि । उकिं त्रुटि दयेफु ।

थ्व सफू च्वयागु कल्पना ला बोधिसत्वया परिचय व बोधिचित्तया शिक्षा प्रचार यायेगु खः । बोधिचित्तया खँ प्रचार ज्वीबले छुं भतिचासां मनूतयके त्याग भावना दयावइ, ह्वातुयाच्वंगु अर्थात् न्ह्याक्की दुसां मगागु तृष्णा सालुसे च्वना वनीला ? भचासां विवेक बुद्धि दया वइला धयागु जिगु कल्पना खः ।

बोधिसत्व ज्वीगु इच्छा दुपिसं ह्लापां अध्ययन यायेमाः । अध्ययन यायेधुंका चिन्तन यायेमाः । अनलि थ्वीका कर्तव्य पालन याना व्यवहारे छयले सयकेमाः । अनुभव बिना छुं ज्ञान ताले लाईमखु । व्यवहारे गुकथं छयला यंकेगु धयागु खं थ्वीकेया लागी जातक बाखँत थुकी दुध्याकागु दु । जातक बाखँ जक मखु लंका व बर्माया घटनात्मक खँ नं दुध्याका बियागु दु ।

आः महायान व थेरवाद (हीनयान)या बारे छुं खँ स्पष्ट याये । छायाधाःसा आपासिनं प्रश्नयाइ कि महायान धयागु छु ? थेरवाद धयागुया अर्थ छु ? थुकिया लिसः थ्व सफूती दुध्याय ला धुंकल । एनं प्रसंगवश थुगु बारे हानं छक स्पष्ट याये माःथें च्वन ।

ह्लापां थेरवाद पाखे वनेनु । “थेरवाद” शब्द आपासिया लागी न्हमु तिन । थ्व शब्दया अर्थ खः बुद्ध परिनिर्वाणं लिपा भिक्षुपिनिगु नेतृत्वय् चले जुयाच्वंगु धर्म अथवा परम्परागत धर्मया परिभाषिक शब्द खः ।

मेखतं धायेमाल धाःसा भगवान बुद्ध मवये धुंका वसपोलया धर्म स्थिर यायेत भिक्षुपिसं थिर बा संचालन याना हइच्चंगु धर्म जुया थेरवाद बा स्थविरवाद धाःगु खः ।

थयेनं धाःसां ज्यू बुद्धया पाले बनेजूगु नियम अनुसारं धर्म बा सिद्धान्त चलेजुया च्वनेमाः धार्इपिं थेरवादी खः ।

समय व थाय् स्वया नियम हीका यंकेमाः । पुलांगु हे नियम अनुसारं भिक्षुपिनि जीवन हनायंकेमाः धयागु मबु धार्इपिं महायानीत खः ।

मेखतं धाय्माल धाःसा याकचा याकचा सुधार ज्वीगुसिकं आपासित सुधार व उधार याना निर्वाण प्राप्त यायेगु उत्तम धार्इपिं महायानीत खः ।

थये नं धायेज्यू निर्वाण लाभ यायेत बुद्ध जुइमा बा बोधिसत्व ज्वीगु कामना यायेमाः धार्इपिं महायानीत खः ।

थ्वहे खँय् मतभेद जुया भिक्षुपिं निथ्वः जूगु खँ सफुती दुथ्याय् धुंकल ।

थ्व सफू च्वयागु महायान व थेरवाद मध्ये छगू तःधं मेगु चीधं धायेगु नियतं मखु । जि याकचिगु विचार अनुसार महायान बा थेरवाद घका थथःगु वाद क्वातुक ज्वना जिमिगु तःधं हाला च्वनेगु भिये मताः । थये हाला च्वनेगुलिं बौद्ध धर्म प्रचारया लागी पंगल जुया च्वनी । मैत्रीचित्त बःमलाना वनी अले बोधिचित्त नं छले लाःवनी । नाना यान घयाच्चंपिं व्यवहारिक मजूये ताः । वरु थथःगु धर्म जनहित पक्ष जू मजू कल्पना यायेमाः । यानया बारे सद्धर्म पुण्डरीक सफूती घयातःगु बाँसा ताः—

एकं हि यानं द्वितीयं न विद्यते न हीनयानेन नयन्ति बुद्धाः
अनन्यथा वादि न लोक नायका एकं इदं यान द्वितीय नास्ति

अर्थात्— छगू जक यान धात्थेया यान खः । निगू स्वंगू यान धका
हालाच्चवंपि ठीक मजू । गुम्हेसिनं नाना मार्गया उपदेश बिया चवनी उंपि
अःयथावादी खः । भगवान बुद्धं ला छगू जक लंपु क्यना बिज्यागु दु ।
नाना प्रकारया लंपुयात बुद्धं मान्यता बिया बिमज्याः । वसपोलया लंपु
बहुजन हित व सुख ज्वीगु ज्या याना यंकेगु खः । मेखतं धाय्माल धाःसा
बोधिसत्व मार्गं खः । म्हुतुं जक बोधिसत्व ज्यां आत्मसत्व ज्वीगु
पत्ति मखु ।

थौं फीत माला च्वंगु बोधिसत्व चर्या खः । छायाधाःसा थौंया
समाज स्वार्थया समाज धयागु न्यना च्वना । थः जक भिसा, नये खँसा
गाय् धुंकल पर उपकार व जनहित पाखे वास्ता मतये धुंकल । उकिं
थौंया युगयात बोधिसत्व वा बोधिचित्त दुंपि मनूत मालाच्चंगु दु । मनूतेके
बोधिचित्त मदयावन धाःसा फनफन हाहाकार जुया जीवन दुःखमय ज्वी ।

बोधिसत्व सफू च्वया च्वच्चं मतीवोगु कल्पना छगू न्हामथंसे
च्वने मफत । जातक अर्थकथा अनुसार बोधिसत्व धयाह्य न्यासः व
स्वीस्वको जन्म काये धुंकल । छुजक योनि जन्म मका धयागु मबु । सर्प,
ब्यांचा, खिचा, धों आदि जन्म काल । व थये—

मनुष्ययोनि	तपस्वी	८३
"	जुजु	८५
"	शिक्षक	२६
"	राजसभासद	२४
"	ब्राह्मण	२४

मनुष्ययोनि	राजकुमार	२४
"	कुल श्रेष्ठी	२३
"	पण्डित	२२
"	व्यापारी	१३
"	श्रेणी	१२
"	च्यो (दास)	५
"	कुम्हा	३
"	चाण्डाल (पोरे)	३
"	किसिमाग	२
"	खुँ	२
"	सर्प वेंद्य	१
"	जू म्हीतीम्ह	१
"	राज	१
"	लुकःमि	१
"	प्याखंमो	१
"	रञ्जितकार	१
"	छात्र	१
"	सिकमी	१
		<hr/>
		३५९
देवता	बृक्षदेवता	४३
"	इन्द्र	२०
"	ब्रह्मा	४
"	गन्धर्व	१

[छ]

पशुयोनि	माकः	१८
११.	मृग	११
११.	सिंह	१०
११.	किसि	६
११	दोहँ	४
११	सल	४
११.	धो	२
११.	फा	२
११.	खिचा	१
११.	खराचा	१
		<hr/>
		५९
ऊंगः	धनहंस	८
११.	दीर्घचन्वु (त्वाः ताहाकम्ह ऊंगः)	६
११.	खा	५
११.	बाज (बोहरी)	५
११.	म्हेखा	४
११.	जंगली खा	१
११.	को	२
११.	कठपोडवा	२
११.	चिल्ल	१
		<hr/>
		३४

जलजन्तु	न्या	२
"	गोंजु	३
"	लः खा	१
"	ब्याँचा	१
		<hr/>
		७
अन्य जन्तु	सर्प	४
"	छुं	२
		६
		<hr/>

जम्मा ५३३

न्यासः व स्वीस्वको बोधिसत्त्वं जन्म काःगुली मिसा योनि जन्म काल धयागु छक हे उल्लेख मदु । पशुपंछि जन्मकाल तर मिसा जुया जन्म मका । थ्व भतिचा पक्षपातया खँ थें च्वं । थुकी ब्राह्मणवादीया लेखनी दुथ्यात धयागु गुनासो दु । मिसातय्के बोधिसत्त्व गुण दैमखु ला ?

तर महायानी संस्कृत साहित्ये मिसात बोधिसत्त्व जूगु उल्लेख दु । चीने तःधिकःभ्ह मिसाम्ह बोधिसत्त्वया मूर्ति छगू जिगु मिखां खना गुम्ह कि सिक्क हे बाँला । मिसाभ्ह बोधिसत्त्व मज्जी माःगु नं छुं मदु । व हे गुण मिसातय्के नं दु । अपवादस्वरूप पालि साहित्ये मिसापि बोधिसत्त्वया उल्लेख मदु । थ्व विचारणीय जू ।

थ्व सफू च्वयेत गुहालि कयागु आधार ग्रन्थत सद्धर्मपुण्डरीक हिन्दी अनुवित्त; बोधिचर्यावतार । डा० वासुदेव शरण अग्रवालया “बोधिसत्त्व”, Bodhisattva ideal in Theravada and Mahayan— By Bhikshu Dr. W. Rahula, The

[क]

heart of a Bodhisattva — By Lady Kimiko Okano. 'धर्मदूत' बुद्धजयन्ति विभेषाङ्क हिन्दी, "नया समाज" डा० महेश तिवारीया "निदानकथा" संयुक्तनिकाय व अंगुत्तर निकाय खः ।

श्री योगसिद्धि वज्राचार्यनाथ जूगु छलफल प्रस्तुत सफू चवयेत आपालं गुहालि जूगु दु । उकिं बसपोलया प्रति कृतज्ञ जुया ।

पंडित रत्नबहादुर दज्राचार्यजुं नेवा भाषं अनुवाद याना तःगु बोधिचर्यावतार उपलब्ध याना बिज्यागुलि श्री प्रेमबहादुर शाक्य (काइदाइ) त्रिशूली नं धन्यवादया पात्र जू ।

The heart of a Bodhisattva धागु सफू बिया बिज्यागुलि आयुष्मान सुमंगल नं लोमंके मफु ।

बोधिस्त्व सफू चवयार्थे याकनं छापे यायेत दाता चूलाका जिगु इच्छा पुरे याना ब्यूगुलि धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी प्रति जि ऋणी जुया ।

बांलाक व याकनं छापे याना ब्यूगुलि शाक्य प्रेसयात नं धन्यवाद मध्यसे चवनेमफु ।

आनन्दकुटी

६ ज्येष्ठ २०३१

अदवघोष

बोधिसत्व

‘बोधिसत्व’ थेरवादी पालि साहित्ये व महायानी संस्कृत साहित्ये सम्मानपूर्वकं बुध्याना च्वंगु शब्द खः । थेरवादी धर्मयासिकं अरु धाय्माल धाःसा महायान धर्मया बोधिसत्व विशेष परिभाषिक शब्द खः । महायानयात बोधिसत्वयान नं धाः । बोधिसत्वया अर्थ खः— गुम्हेसिनं ज्ञान प्राप्त यायेगु संकल्प याये धुंकी अथवा बुद्ध ज्वीगु मती तये धुंकी, गुम्हेसिके करुणा हृदय दये धुंकी, जनसेवाया लागी जीवन अपण यायो, उलजक मखु छुं ज्या याय्बले व ज्या जनहित ज्वी-मज्वी, भिनिगु बा मभिनिगु विचाः याना थ्वीका काइ उहसित बोधिसत्व धाइ, अर्थात् बोधिसत्वं याकचा निर्वाण सुख प्राप्त यायेगु मती तइमखु ।

पालि जातक अर्थकथाया निदाने उल्लेख याना तःगु दु— वीपङ्कुर तथागतनाप लाःबले सुमेध ऋषीं वहे ‘जीवने निर्वाण साक्षात्कार याये फुगु खः तर वं थःत निर्वाण मयो, यक्व मनूत क्लेशया जाले तक्यना दुःख सिया च्वन । अमित व बन्धनं मुक्त याना तिनि निर्वाण प्राप्त याये । थये मती तया वीपङ्कुर बुद्धया न्होने बुद्ध ज्वीगु संकल्प यात । वीपङ्कुर तथागतं सुमेधयासंकल्प पूर्ण ज्वी धयागु बचन बिया बिज्यात ।

बोधिचर्यावतार सफू कथं— बोधिसत्वया ध्व प्रार्थना गुलित महिमा दुगु खः कि जगतया दुःख व पीर फुकं जि भोग याये अले

बोधिसत्त्वया लागी समस्त शुभकर्म याना संसार सुखी ज्वीगु स्वये दयमा
 जनता पीडित मज्जीमा । परजनयात दुःखं मुक्त यायेगुली गुगु
 आनन्द प्राप्त जू वहे तःधंगु सुख खः । उलि हे गाः । थः याक-
 चिया जक मोक्ष प्राप्त यायेगु नीरस खः । याकचा तरे ज्वीगु खं
 अपायसकं मू मवं । अतएव थःगु लागी न्होने च्वंगु मोक्षयात
 वास्ता मतसे परहित व जनहितया लागी कुतः यायेगु व्रत कया
 जनताया हृदयले दुहां बना पीडितते लागी लिधंसा जुया क्यनीह्य
 बोधिसत्त्व खः गुह्य कि लिपा बुद्ध ज्वी ।

एवं सर्वमिदं कृत्वा यन्मया सादितं शुभम्

तेनस्यां सत्वानां सर्वं दुःखं प्रशान्तिं कृत

अर्थ- यदि जिं छुं पुण्य यानागु दुसा, छुं शुभ आचरण यानागु
 दुसा, उगु पुण्यद्वारा समस्त जगत प्राणिया दुःख तना वनेमा ।

ग्लानानामस्मि भेषज्यं भयेवं वैद्य एव च

तदुपस्थायकश्चैव यावद् रोगा पुनर्भवः

अर्थ- ल्वे मलातले जि रोगीया वासः ज्वी, वैद्य ज्वी अले सेवक
 नं उवी । (बोधिचर्यावतार)

बोधिसत्त्वं विचाः याइ कि दुःख व भय न जितः हे यो न मेपिनि
 नं यो । उकिं जिगु कर्तव्य खः थःगु रक्षा याना च्वनेगु सिकं करपिनि
 रक्षा व हित यायेगु । करपिनि दुःख मदयेका सुखमय जीवन याना बियेगु
 इच्छां दृढ श्रद्धा तथा बोधिलाभ यायेया लागी जि क्वातुक कुतः यायेमाः ।

वरिद्वारणां च सत्वानां निधिस्यामह मक्षयः

नानोपकरणाकारं रूपतिष्ठेय मग्रतः

अर्थ— दरिद्र मनुते लागी जि अक्षय निधि जुडु व नाना प्रकारया ज्यामः ज्वना अमि न्होने उपस्थित ज्वी ।

आत्मभावा स्तथा भोगान सर्वंश्च ध्वगतं शुभं
निरपेक्षत्य जाम्पेष सर्वं सत्वार्थं सिद्धिये

अर्थ— जि थःगु शरीर भाग व त्रैकालिक सकल पुण्य यानागुय। थःत छुं आशा मयासे सकल जन कल्याणार्थं अर्पण याना ।

सर्वं त्यागश्च निर्वाणं निर्वाणार्थं च मे मनः
त्यक्तव्यचेन्मया सर्वं वरं सत्त्वेषु दीयतां

अर्थ— फुकक त्याग यायेगु हे निर्वाण छः अले जिगु मन निर्वाण प्राप्त यायेगु छः । यदि जि फुकं त्याग यायेगु छःसा कल्याण थ्व छः कि प्राणीपिन्त त्याग यायेगु ।

बोधिसत्व चर्याया बारे अध्ययन यायेबले जनहित व परोकार मती मतसे यानागु ज्या फुकं निष्फल समजे ज्वीगु । निस्वार्थो ज्वीगु हे बोधिसत्वया लक्ष व कर्तव्य छः । काह्मिपि यक्वं दु बीपि ह्य हे खने दु । अकि थ्व शरीर बल, वीर्य उन्नति यायेगु आवश्यक जू । अथे घयागु मबुपिन्त बीत बलाके माल । थःगु लागी फलया आशा मयासे, तृष्णा मयासे पुण्य यायेमाः अले पुण्य रक्षा ज्वी । पुण्य याना गुबले नं पछुतावे ज्वी मज्यू कि जि थ्व धर्म सिन्ति जक याये लात । मयासां छु हे स्यनी धका ।

पुण्य याना जि थज्यागु धर्म याना धका बोधिसत्वं ध्यमे थाना ज्वीमखु । अथे ध्यमे थाना ज्वीगु बोधिसत्वया लक्षण मखु । कीर्ति प्रशंसा व लाभ सत्कारे नं भुले ज्वी मज्यू । अभिमान तोते माः धर्म (न्याये) छ्वने फयेके माः ।

बोधिसत्त्वया परिचयं छुं भतिचा उल्लेख जुल । आः बोधिज्ञानया
बारे छक छलफल याये नु ।

बोधि शब्दया अःपुगु अर्थ खः ज्ञान । बोधिसत्त्व सिद्धार्थकुमारं
घोर तपस्या व ध्यान याये धुंका तिनि बोधि ज्ञान प्राप्त यात अर्थात्
बुद्धं जुल । उकीयात बोद्ध सफुती सम्बोधि नं धाः, पूर्णं ज्ञान धका नं
धाः । सम्बोधिधा अर्थ खः मानव हृदयस प्रज्ञा (पूर्णज्ञान) उदय जूगु ।
ध्व प्रज्ञा हे बुद्धया मुख्यगु गुण व लक्षण खः । प्रज्ञां च्वे मेगु ज्ञान मदु ।
मनूया तःधंगु लक्षण हे प्रज्ञा वा विवेक बुद्धि खः । बुद्धिया स्वभाव हे
ज्ञान दयेकेगु खः । तर साधारण बुद्धि व अनुत्तर ज्ञान उयें मजू ।
अनुत्तर ज्ञान अथवा सम्यक् ज्ञानयात हे सम्बोधि धाई । यथार्थ ज्ञान वा
घात्थेंया ज्ञान धयागु ध्व हे जक खः । सम्यक् ज्ञान दत धायेवं अनित्य
(परिवर्तनशील) दुःखया कारण व छुं थःम्हं धयार्थे स्थिर मदुगुलि
अनात्स धका थ्वीका कायेफु । थये थ्वीका काये फेंगु हे प्रज्ञा खः । थुकयं
थ्वीका काये धुन धायेवं छुकीस नं चाकुइ भुंजि प्यपुना च्वनी थें
आसक्त जुया च्वनी मखु । अज्यापिन्त धैर्यं बुद्ध महापुरुष धाइ अथवा
बोधिसत्त्व धाइ । धम्मपदे धयातःगु दु-

मत्ता सुख परिच्चागा पस्सेचे विपुलं सुखं

चजे मत्ता सुखं धीरो संपस्सं विपुलं सुखं

भावार्थ- धीर व्यक्ति व खः गुम्हेसिनं अपो (बहुजनहित) सुखया
लागी भतिचा सुख त्याग याइ ।

थन मात्रां सुख धयागु हे इन्द्रिय व वस्तुनाप लायेवं ज्वीगु क्षणिक सुख
खः । ध्व सुख न्ह्याक्को दुसां मगागु असन्तोषी सुख खः । थज्यागु मात्रा

सुखयात त्याग यायेगु अःपु मजू । बोधिचित्त दुसा हे जक अथे याकःचिगु सुख तोते फइ । बुद्ध ज्वी धुंका नं छक निक काम सुखया कल्पना वोगु खं संयुक्त निकाय सफूती उल्लेख दु । तर मार वोगु संजा याना बुद्धं मारयात हासीका मारया जाले तमक्यं धयागु उल्लेख याना तःगु साहित्य शैली बाँला जू । मार पराजय याना हे बुद्ध जूह्य हानं मारया जाले तक्यनीगु थ्व असम्भवया खं खः । महापुरुष धागु हे मारयात हासीके फुगुलिं खः । बुद्ध ज्वीवं थःगु जीवनया लक्ष थ्वीका काल ।

बोधिसत्वया हृदयया महिमा खः महाकरुणा । संसारया दुःखी प्रणोपिनि प्रति करुणा उत्पन्न जुल; गुपिं पीडित व दुःखी जुया च्वन, क्लेशया जाले क्यना च्वन । गुबले तक व क्लेशं मुक्त ज्वी मखु अबले तक बोधिज्ञान प्राप्त याना निर्वाण (तृष्णारहित अवस्था) प्राप्त यायेगु असम्भव खः । दुःखं मुक्त ज्वी मखु । इलेबिले बुद्धं मार पराजय याःसां व पराजय सम्पूर्ण रूपं पराजय जूगु मखुनि । आंशिकया रूपे जक मार पराजय जूगु धाय्फु । धार्थे सम्पूर्ण मार पराजय यायेत ला प्रत्येक मनूतेके बोधिचित्त उदय ज्वी मानि क्लेश नाश जुया निर्वाण सुख अनुभव याये मानि (बोधिसत्व-डा. वासुदेव शरण अप्रवाल) ।

निर्वाण सुख धयागु छु ? गन दु ? मिखां बाँ बाँलागु खनीबले, ह्नायपनं बाँबाँलागु न्यनेबले, ह्नासं नुस्वाः वोगु न ताइबले, म्हुतुं सासाःगु नयेबले, भिंभिगु नाइसे च्वंगू स्पर्शं यायेबले उकी तृष्णा मयासे, उकी आसक्त मजूसे च्वनेगु हे निर्वाण खः ।

सा खो पनेसा तण्हा कथ्य पहीयमाना पहीयति, कथ्य निरुज्ज-माना निरुज्जति ? ये लोके पियरूपं, सात रूपं एत्येसा तण्हापहीय माना पहीयति, एत्थ निरुज्ज माना निरुज्जति ।

६

अर्थात् तृष्णा गुकथं नाश ज्वी, नश्या वनी । संसारे गन प्रिय-
वस्तु च मजा दु अन प्यपुना मच्चंसे आसक्त मजुल धासा अन तृष्णा नाश
ज्वी मक्या वनी । (बीघ निकाय महासति पट्टान सुत्त)

युकथं लोक कल्याणकारी विचार मने वयेवं बुद्धं निश्चय याना
बिड्यात आपासिया लागी वा फुक्कसिया हितया लागी अज्यागु मार्गं
क्यने वा उपदेश बी गुकी मनूत वना निर्वाण प्राप्त याये फं । अले तंति
बुद्ध धर्मया प्रतिष्ठा दइ । मार विजय ज्वी ।

प्रज्ञा व करुणा

थन बोधिसत्व व बुद्धया प्रसंगे प्रज्ञा व महाकरुणाया खं महत्त्वपूर्णं जू । बुद्धयात ह्लापां प्राप्तजूगु प्रज्ञा वा ज्ञान खः । अष्यागु प्रज्ञात्कील बोधि चित्ते महाकरुणा जन्म मजूगु जूसा व प्रज्ञा वा ज्ञान जन हितया लागी छं उपकार ज्वं मखु । बुद्धया जीवने प्रज्ञा व करुणा तराज्जु थें बराबर जू । उकि हे खः ज्ञान प्राप्त याये धुनेवं बहुजन हिताय बहुजन सुखायगु थःगु धर्म उपदेश बिया बिज्यागु ।

प्रज्ञा व करुणा बुगुलि बोधिसत्वया उद्देश्य महान जुल । थ्व खंयात बोधि चर्यावतारे बुगु खं फन स्पष्ट जूवो कि—बोधिसत्वया थ्व प्रार्थना गुलि महत्त्वपूर्ण जू जगतया दुःख व पीर फुकं जि भोग याये अले बोधिसत्वं याये माःगु फुक शुभकर्म कर्तव्य पाना संसार सुखी याये, जगतया छं दुःख पीर थमदयमा ।

बहे सफुती धये धया तःगु बु

मुच्यमानेषु सत्वेषुयेते प्रामोद्य सागराः

तैरेवमनु पर्याप्तं मोक्षेणारसिकेन किम् ।

भाःार्थ— परजनयात दुःखं मुक्त यायेगुली गुगु आनन्द प्राप्तजू व जिगु लागी तचोगु सुख व हर्षया खं खः । उलि हे गाः । याकचा मोक्ष प्राप्त यायेगु अपायसकं मू मदु ।

थन प्रज्ञा व करुणाया प्रभावं बुद्ध धर्म गावकं विकास जुल ।
 बौद्ध धर्मया दुःखे हे ध्व धाःसां ज्यू । तर ह्लापा गुगु प्रज्ञाया धर्म जुया
 च्वंगु खः लिपा वया वहे अर्हतयान, स्थविरवाद (हीनयान) जुल ।
 कालान्तरे (लिपा) सामाजिक परिस्थिति अनुसार मनूतेसं प्रज्ञाया धर्म
 ध्वीका काये मफत, लुमधन (ज्ञानं खंकेमफत) पूजा विधिया चलन छुं
 थुकी मडु । अले बोधिचित्त बोधिसत्वया महाकरुणायात महायान धका
 विशेष गौरव प्रदान याना बिल । थनंसिं पूजा विधि बुध्यात ।

बुद्धया मूल सिद्धान्त अनुसार प्रज्ञा व शील (सदाचार) सम्पन्न
 जुल धाःसा व बुद्धिमान व्यक्ति शान्त प्राप्त याइ । छाया धाःसा व
 छुकीसकं आसक्त ज्वीमखु । अले व दुःखं मुक्त ज्वी । तृष्णां याना दुःख
 जुया च्वंगु । बुद्धया मूल सिद्धान्त थये खःसा नं पालि साहित्ये बुद्धया
 प्रज्ञा व सम्बोधिया प्रशंसा यायां उकिया आदर्श अर्हतपद प्राप्ति जू वन ।
 अर्हत वयात धाई गुह्य कि स्वयं अवबोध ज्वी तृष्णा क्षय जुया निर्वाणया
 अधिकारी ज्वी । अर्हत जुया च्वनेत भिक्षु हे ज्वीमा । गृहस्थ अरहन्त
 जुया च्वनीमखु । जूसं तुरन्त भिक्षु ज्वीमाः । भिक्षु मजुलकि सिना वनी ।
 थज्यागु आदर्शं जीवन गुगुकि भिक्षु जीवने जक सम्मानित जुल । तर
 गृहस्थी जीवनया लागी ज्या मबिल उकि थेरवाद धर्म लोकप्रिय मजुल ।
 फलस्वरूप अर्हतपद प्राप्त यायेगु हीन खः बोधिसत्व ज्वीगु महायान खः
 धका निगू बौद्ध धर्मया कचा दत ।

थेरवाद व महायान

अर्हत व बोधिसत्वयान अथवा हीनयान व महायानया इतिहास्य
कीसं सीका तये बहजू । थौकन्हे अर्हतयानयात हीनयान वा थेरवाद धाइ ।
बोधिसत्वयानयात महायान धाइ । अर्हतपद प्राप्त यायेगुयात हीनयान धायेगु
व बुद्ध ज्वोगु मागंयात महायान धायेगु गलत जूवनी । छाया धाःसा बौद्ध
पालि साहित्यं नं संस्कृत साहित्यं नं मतलब थेरवाद बुद्ध धर्मं नं महायानी
बौद्ध धर्मं नं बोधिसत्वयात माने याः । थेरवादी तयेगु विचार अनुसारं नं
न्ह्याह्यं बोधिसत्व ज्वीफु । तर थुकिया मतलब थ्व मखु कि बोधिसत्व हे
ज्वी धका प्रतिज्ञा यायेमाः । थये प्रतीज्ञा यायेगु अव्यावहारिक जूवनी । थ्व
थः थःगु इच्छा खः । गुलिस्यां श्रावक ज्वीगु इच्छा दे, गुलिस्यां प्रत्येक बुद्ध
ज्वीगु इच्छा दे अथवा सम्यक सम्बुद्ध ज्वीगु । तर दकसिबे उत्तमगु
सम्यक सम्बुद्ध ज्वीगु खः । मेगु निगू चिकिधं । अथे धका बास्ता हे मयायेगु
मखु । मान्यता बिया तःगु दु ।

किं निगूगु शताब्दी बर्माय (गुद्ध थेरवादी देश) पगानया अलंग-
सिन्धु जुजुं स्वेगुजी विहार देका पालिभाषां शिला लिपि च्वया थकुगु
दु “थुगु पुण्यया प्रभावं बुद्ध ज्वी फयेमा । श्रावक ज्वी मखु ।”

(Bodhisatwa ideal—Ven. W. Rahula)

दशवी शताब्दी लंकाया जुजु महिन्दं इन्धी ९५६-९७२ A.C. शिलालिपि च्वया घोषणा याना थकुगु दु हें बोधिसत्व बाहेक मेपि जुजु ज्वी दइ मडु । थुकथं विश्वास याना च्वंगु स्वये बले श्रीलंकाया जुजु बोधिसत्व खः ।

महातिपिटक चुलाभय थेरवादी भिक्षु गुम्हेसिनं मिलिन्द टीका (क्रिनिगुगु शताब्दी) सफूया अन्ते च्वया तःगु दु बुद्ध ज्वीगु इच्छा बुद्धो भवेद्यं = बुद्ध ज्वी दयेमा । थुकिं सीदु व लेखक बोधिसत्व खः ।

आः तकं गुलिखे तालपत्र बौद्धग्रन्थ दनि गुकी अन्ते बुद्ध ज्वीगु इच्छा प्रकट याना तल । थुपि नं बोधिसत्व हे धाये फु । थेरवादी बौद्ध देशे पुण्यकर्म याये सिधयवं भिक्षुपिसं आशिका याकी-थुगु पुण्यया प्रभावं श्रावक, प्रत्येक व सम्यक सम्बुद्ध स्वंगुलि छगू इच्छा व शक्ति अनुसारं प्राप्त याये फयमा । थुगु पुण्यया फलं सकल प्राणिपि सुखी ज्वीमा धका पुण्यानुमोदन याना प्रार्थना याः । थ्व नं बोधिसत्व चर्या खः ।

(बोधिसत्व विचार- डा. भिक्षु राहुल)

हीनयान व महायान धका पालि साहित्ये गनं उल्लेख जुया च्वंगु खने मडु । न त्रिपिटक अर्थकथाय् गनं दुथ्याना च्वंगु दु । दीपवंश इन्धी ४०० वर्षे च्वयातःगु व महावंश ५०० शताब्दी च्वयातःगु इतिहासे यनं हीनयान महायान शब्द च्वया तःगु खने मडु । केवल बेतुल्यवादि (संस्कृतं बेतुल्यवादि) धका च्वया तःगु दु । थुकिया अर्थ खः विरोधि विचारधारायापि धयाथें मिले जू वो ।

महायान दर्शन सम्बन्धी च्वयातगु अभिधर्म समुच्चय धयागु सफुतो बेतुल्य थेंतु बेतुल्य शब्द छयला तःगु दु गुगु कि बोधिसत्व पिटक

धयाच्चन । आः बोधिसत्त्व पिटकयात (निश्चित रूपं) महायान धका धायेकु । तर पालिसार्हाहृत्यं हीनयान व महायानयात मान्यता बिया मतः ।

हीनयान व महायान धका दयावोगु गाक्कं लिपातिनि खः । इतिहास कथं ला थेरवाद यक्वं पुलांगु धका धायेकु । थेरवाद बुद्धया मूल शिक्षा खः । व धर्म अशोक महाराजया काय् महेन्द्रं श्रीलंकाय् यंकल । अबले महायान धका मधाः । लिपा हे तिनि ल्वापु पिहां वया थये हीनयान-महायान दया वोगु खने दु । थों तक नं थेरवाद बौद्ध देश लंका, बर्मा, थाइल्याण्ड क्याम्बोडिया आदि देशं हीनयान शब्दयात मान्यता मब्बू, व शब्द गुबले नं मछ्यो ।

इश्वी १९५० लंकाय् विश्व बौद्ध सम्मेलन जूबले थेरवाद शब्द प्रयोग यायेमा न कि हीनयान धका प्रस्ताव तल । तर आतकं बोधि सत्त्व प्रधान देशं थेरवादयात हीन-यान धका व्यवहारे हया च्वन तिनि ।

आः विचाः यायेनु बुद्धया परिनिर्वाणं लिपा छु जुया गुबलेनिसे भिक्षुपिनि बिचे भेद दयावल धयागु बारे ।

बुद्ध परिनिर्वाण जुया गुलिचां मदुवं अजात शत्रुया सहायत्वे बा दाय्कत्वे प्रथम संगायना (संगीति) जुल । अनंलिपा सच्छि दंति बुद्धशासन शान्तपूर्वक चलेजुया च्वन धाय्माः । अनं सच्छि दं लिपा कालाशोक जुजुया पाले बुद्धया शिक्षा नियम व सिद्धान्तया बारे मतभेद जुल । वज्जिपुत्तक भिक्षुपिसं किगू वस्तु छ्यलां आपत्ति मदु धका हाला जुल ।

तेन खोपन समयेन बस्ससत परिनिब्बुते भगवति वेसालिका वज्जिपुत्तका भिक्खू वेसालिया दस वत्थुनि दीपेन्ति ।

- (१) कप्पति सिङ्गिलोण कप्पो = चिमदुथाय् वनेबले न्यकूया त्वाचाय् चित्तया यंकां भिक्षुपिन्त आपत्ति मडु ।
- (२) कप्पति द्वंगुलकप्पो = बाह्लिलिपा निलंगु किच्चः फःहिले धुंका नं नया च्चने ज्यु ।
- (३) कप्पति गामन्तर कप्पो = मेगु गामे वने धका पवारणायाना हानं मेथाय् वनेगु मती तया भोजन यायेगु उचित ।
- (४) कप्पति आवासकप्पो = छगू हे उपोसथसीमागृ हे अलग अलग आसन देका संघ कर्म याये ज्यु ।
- (५) कप्पति अनुमतिकप्पो = अनुपस्थित भिक्षुपिनिगु अनुमति लिपा जक काय धका मतीतया वर्गं संघ जुया विनय कर्म यायेज्यु ।
- (६) कप्पति आचिण्णकप्पो = गुरुपिसं याना हइच्चंगु भिगु बा मींभिगु न्ह्यागुं ठीक जू ।
- (७) कप्पति अमत्थित कप्पो = भोजनोपरान्त दुरं नं मखुगु धौं नं मज्जनिगु त्वना मस्यं ।
- (८) कप्पति जलोगिपातुं = एला दयेकेत सनाच्चंगु तर एला मज्जनिगु त्वने ज्यु ।
- (९) कप्पति अदसकनिसीदन = 'सी' मडुगु लासाय् फेत्वी ज्यु ।
- (१०) कप्पति जातरूपरजत = लुं वह ध्यबा थी ज्यु ।

(विनयपिटक चूलवग्ग)

अबले आयुष्मान काकण्डकपुत्र स्थविर वैशाली चाह्यु बिज्यात ।
वसपोलं थ्वखं न्यना भिक्षुपिं मुङ्गा सम्मेलन यायेमाल धका द्वितीय
संभायना (संगीत) याना बिज्यात ।

निकायभेद

श्व संगायनाय् भाग मकार्पि असन्तोषी भिक्षुपिं दोलंदो कोशाम्बी नगरे वना संघसभा याना महासांघिक निकाय दयेकल । बुद्ध धावक बिन्ने भेद आरम्भ जूगु ऐतिहासिक घटना श्व खः । थनंनिसँ महायानया पुसा पिना बिल धाःसां अपो खं ज्वी मखु । इतिहासकथं ला महासांघिक निकाय निकूदल । अनं लिपा सच्छि दँया भिन्ने फिच्यागू निकाय (गुट) दत व अये, (१) स्थविरवाद (२) वज्जिपुत्रक (३) धर्मोत्तरीय (४) भद्रयानिक (५) छल्लागरिक (६) महिशासक (७) सम्मतिय (८) धर्मगुप्तिक (९) सर्वास्तिवादी (१०) काश्यपीय (११) सांक्रान्तिक (१२) सूत्रवादी ।

(१) महासांघिक (२) एकव्यवहारिक (३) मोकुलिक (४) प्रज्ञापतिवादी (५) सहश्रुतिक (६) चैत्यवादी ।

च्चे च्चंगु फिगू नियम उचित जू धका प्रस्ताव तःपिनि धापू व मज्जू धाःपिनि धापू छक नं ळीसं श्वीका तयेगु बेस ज्वी अले तिति महायान व हीनयानया भेद सी दै ।

विरोधी जुया वंपिनि धापू खः पुलांगु नियम पालन मयासे उल्लंघन याना च्चनेगु सिकं उपनियम देका संघं निर्णय याःसा नियम स्थंका च्चना धयागु मती वइमखु । म्वाःसां म्वाःसां सीकं सीकं अकुशल छाया उन्नति याना च्चनेगु ? बुद्धं परिनिर्वाण ज्वीत्येका भिक्षुपिन्त धया बिज्यागु बु- भिक्षुपिनि चित्त बुजे जूसा सकलें मिलें जूसा चिकिधंगु नियमत हीका छोसां ज्यू ।

स्थविरवादीतेगु धापू खः नियम धयागु अये वो योबले हीके मज्जू । बुद्ध बुगु जूसा वसपोलं हीका बिज्याय् फु । आ थयें नियम हीकेगु

समय मत्थोनि । आमथे नियम हीका यंकल धाःसा बुद्धं दयेका बिज्यागु नियमं छुं ल्यना च्वनी मखु । अर्किं बुद्धं दयेका बिज्यागु नियम गथे खः अथे हे तया तयेमा । पालन याये मफंगु मेगु हे खँ खः । थ्व हे खँय् भेद जुजुं फिच्यागू निकाय दया वन ।

कणिष्क जुजुया पाले जबले विरोधी गूटत गाक्कं बलात । छाय् कि कनिष्क जुजु अमि पं लिना बिल । स्थविरवादीत बःमलाना वन । कनिष्कया पालनिसें मूर्ति निर्माण याना पूजा यायेगु शुरू याना हल । अले मनूते नं आस्था बढे जुल । आःतिनि धर्म धयागु दया वल । स्थविरवादी (हीनयान) धाःपिं भिक्षुपिनि पूजा नं छुं याय् मो, केवल आचरण शुद्ध यायेगु जक खँ ह्लाइ चर्या छुं खने खने मद्दु । मूर्ति पूजा शुरू यासेली यक्व मनूत महायाने दुहाँ वन । गुगु समाज सेवा व परोपकारया लक्ष व चर्या ज्वना बोधिसत्व जूगु खः व बोधिसत्वयान लोमंका भक्तियाने लमे जुल । पूजा पाठ याना मनूत भुले यायेगु व पूजा पाठं शान्तिकांमना याना च्वनेगु हे महायान समठे जुल फलस्वरूप बुद्धया मूल सिद्धान्त मन शुद्ध याना परार्थचर्या वा परहित ज्वीगु ज्या याना प्रज्ञा व करुणा क्यने माःगु खः । अथे मज्जेसे वैदिक संस्कार ज्वना लिहाँ बना च्वन । महायानी धयाच्चर्वापि व्यवहारं हीनयान जुया च्वन, छाय् कि महायानी भिक्षुपि पूजापाठे जक लगे जुया समाजसेवा, बौद्ध शिक्षा प्रचारे उस्त ह्लाः तःगु खने मद्दु । बरु हीनयान भिक्षुपिसं शिक्षा प्रचार यायेगु, उपदेश बियेगु, ज्या यक्वं याना च्वंगु दु । सफू च्वया बौद्ध शिक्षा व भाषाया सेवा याना च्वन । उपदेश बिया देश सुधार यायेगुली भाग कया ज्यां महायानी जुया च्वन ।

ख जा महायान व वैदिक विधि व्यवहारं याना थेरवादी भिक्षु पिनिगु जीवने नं भक्तिया संस्कारं बास काये धुंकल । थेरवादे नं मूर्ति पूजायात प्रमुख धर्मया रूपे माने याना ह्ये धुंकल । उलि जक ला परित्राण पाठ याना शान्ति कामना व भूत प्रेत विश्वास याना तंत्रयान तक नं ज्वी धुंकल धयागु ज्यां वयने धुंकल ।

परित्राणया इतिहासे वैशाली दुर्भिक्ष जूबले बुद्धं रतनसूत्र पाठ याना जल हाः याना शान्ति स्थापना याना बिज्यागु उल्लेख दु । थेरवादी तेगु विश्वासकथं परित्राण पाठ बुद्धं हे शुरू याना बिज्यागु खः । अथे धायेगु खःसा, महायान सूत्र अनुसार तथागतं हीनयानया उपदेश सारनाथे पंचवर्गीय परित्राजकपिन्त धर्मचक्र परिवर्तन याना विज्यात । थ्व ऐतिहासिक नं खः । तर महायानया उपदेश वसपोलं राजगृहया गृद्धकूट पर्वते बोधिसत्वया सभाय् बिया बिज्यात । (सद्धर्मपुण्डरिक)

तर वज्रयानया उपदेश धान्यकर धाःथाय् बुद्धं बिया विज्यागु खः । थुपि निगू नं ऐतिहासिक मखुसा नं विश्वास याये मज्जू धका धाये मंछि । थेरवादे गुलि नं अन्धविश्वास दुथ्याना च्वंगु दु, पालि साहित्ये उल्लेख ज्वीवं बुद्धं धया बिज्यागु धका शिरोपर यायेगु स्वतन्त्र चिन्तन-यात हाकुतिना गुरु मुण्ठि प्रेमी ज्वीगु धयां उपो खं ज्वीमखु । थन अध्ययन व अन्वेषणया खं खः । व हे सिलसिलाय् जक थुगु सम्बन्धो थन उल्लेख याना च्वना । द्वेष भावं व स्यकेगु नियतं च्वयागु मखु ।

बोधिचर्यावतार भूमिका च्वया बिज्याहा श्री शान्ति भिक्षुं च्वया तःगु दु भिक्षुपि दुनें वज्रयानि पिनें महायानी मेपिन्त धायेबले थेरवादी (हीनयानी) जुया च्वनो । थ्व खंय् छक बांलाक विचार याय्-

मार्थे च्चं । जिगु व्यक्तिकगत विचारं ला अये धयातःगु मनासिब व वास्तविक जू । छाया धाःसा थेरवादी बौद्ध देशे नं भिक्षुपिसं ज्योतिष शास्त्र विश्वास याः जन्त्र कोखायगु व फूफा याकेगु विश्वास याः । भूत प्रेतया विश्वास याः ।

लंका, बर्मा व थाइलैण्ड आदि थेरवादी बौद्ध देशया विहारया वातावरण व पूजा विधि फुकं महायान ज्ची धुंकल । अये धका नेपाःया गुरुज्जुपिनि थें एला च्चं व बाहाँ स्याय् माःगु पूजा विधि मखु । थाइलैण्ड-यापिनि महायान धाल धायेवं अमिसं ह्नाय् कय्कुंकि तर अमिगु विश्वास फुकं महायान छः ।

गनं गनं महायानीतय्सं नं हीनयान धायेवं ह्नाय् कय्कुंकि, अपि नं भक्ति मार्गे जक लाना स्वार्थी जुया हीनयान जुया ज्वने धुंकुगु अमिसं मचाः ।

आः धन यान धयागुया अर्थ दुसा वाहन वा रथ अथवा लंपुया जक छः । वायुयान अर्थात् हवाई-मार्ग छः अथवा लंपुयात धाइ । यान धन कोत माःगु हीनयान व महायान बौद्धधर्म सम्बन्धी शब्द च्चीकेगु छः । पालि साहित्यय् हीनयान धका गनं उल्लेख मदु । आटानाटीयसूत्रे “हत्थियानं अस्सयानं दिब्बंयानं उपट्ठितं” धका खने दु । थुकिया अर्थ छः किसि दुगु व सल दुगु रथ इत्यादि ।

चीनी संयुक्तागमे अष्टांगिक मार्गयात सद्धर्म-विनययान, देवयान एवं ब्रह्मयान, धका प्रयोग याना तःगु खने दु । पालि संयुक्तनिकायय् नं अष्टांगिक मार्गयात ब्रह्मयान व धर्मयानया कल्पना याना तःगु खने दु । सुत्तनिपाते मार्गयात देवयान धया तल ।

महायानीतयेगु ग्रन्थ अनुसार यान धयागु निर्वाण वनेगु तब्ब्यागु लंपु खः । निर्वाण वनेत छपु जक लंपु खः बुद्धत्व । बुद्ध जुया हे निर्वाण लाभ यायेगु इच्छा याईपि महायानीत खः अथवा बोधिसत्वयात प्रधानता बीगु । अमिगु विचार अनुसारं प्रत्येक बुद्ध ज्वीवं, श्रावक अरहत्त ज्वीवं निर्वाण प्राप्त याना काये फेमखु ।

थेरवादीतसें प्रत्येक बुद्ध श्रावक-बुद्ध पदं हे निर्वाण वनेफु धयागु विश्वासं आशा व इच्छा याइ । प्रत्येक बुद्ध व श्रावक अरहत्त ज्वीगु च्चिकिधंगु प्रार्थना याईपि हीनयानी खः । याकचा तरे ज्वीगु स्वैपि स्वार्थी धयागु महायानीतयगु धापु खः । अर्कि महायानीतसें बुद्ध ज्वीगु तःधंगु मार्ग खः धाइ ।

महायानीतयगु अनुसारं स्वंगु प्रकारया यान दुः- (क) बुद्धयान् । (ख) प्रत्येक बुद्धजान, (ग) श्रावक बुद्धयान ।

तर थेरवादीतसें थुकीयात यान मघासे त्रिविध बोधि धाई- (क) सम्यकसम्बोधि (ख) प्रत्येक बोधि (ग) श्रावक बोधि । बोधिवुच्चति चतुसु मग्गेसु ज्ञाणं अर्थात् पालि साहित्य अनुसार बोधि धयागु श्रोतापत्ति, सकृद्भागामी, अनागामी, अरहत्त मार्ग ज्ञानयात धाइ ।

चाहे भिक्षु वा गृहस्थ गृह्य कि निर्वाण प्राप्त याये योग्यइह लोक कल्याणया लागी महाकरुणा तथा जीवन अर्पण याना थःगु स्वतन्त्र ज्ञानं निर्वाण श्वीका मेपिन्त नं निर्वाण श्वीका बीम्हेसित बोधिसत्व धाइ । वसपोलया ज्ञानयात सम्यक् सम्बोधि धाइ ।

मेपिनिगु उपदेश मन्यंसे पटिच्च समुप्पाव लुमंका श्वीका याकचा निर्वाण वनेगु सीका कान्हेसित प्रत्येक बुद्ध धाइ अर्थात् व्यक्तिगत बुद्ध

खः । वसपोलयागु ज्ञानयात प्रत्येक बोधि धाइ । प्रत्येक बुद्धं मेपिन्त उपदेश बिया निर्वाण श्वीका बियेगु ज्या यायेमफु वा याइमखु ।

श्रावक धयागुया अर्थ खः न्यनीपिं वा अनुयायीत चाहे व भिक्षु, भिक्षुणी व उपासक, उपासिका थ ज्वीमा बुद्धया शिक्षा अभ्यासया रूपे पालन याना निर्वाण प्राप्त याइपिं । अमिगु ज्ञानयात श्रावक बोधि धाइ । अथे धयागु मेपिनि पाखें उपदेश न्यना अरहत्त जुया निर्वाण प्राप्त याइपिं ।

महायानीतय्गु विश्वास कथं बुद्ध परिनिर्वाण ज्वी धुं कुसानं सुखावती धयागु निर्वाणपुरे म्वाना च्वंगु दु । अमिगु धापू अनुसारं थौं नं गौतम बुद्ध सुखावती बिज्याना च्वंगु दु । सुखावती लंयात हे बुद्धयान व महायान धाइ । अमिसं श्व नं विश्वास याना च्वं कि बुद्धं अवतार नं काः वो । थथे खःसा ला बुद्ध धर्म व हिन्दू धर्म छु हे पात । हिन्दू धर्मया मोक्ष व बौद्ध धर्मया निर्वाण शब्द जकं पात अर्थ ला छुं मपात ।

थेरवाद कथं निर्वाण धयागु श्वीका कायेगु ज्ञान बाहेक मेथाय् गनं थ्यनीगु अदृश्य थाय् मखु । छगू पवित्र, निष्कलङ्क, तृष्णा रहित अवस्थायात हे निर्वाण धाइगु खः । तर पालि साहित्ये निर्वाणयात स्थायी सुख धयातः गुलि गनं थाय् दु थें व आत्म नित्य धायेगु थें जक जूवन ।

यग्गु थजु हीनयान व महायान बौद्ध धर्म छमा सिमाया कचा खः । दाजु किजा निह्य ब्यागः ज्वी थें अलग जुल । निह्यसिगु प्रतिस्पर्धी याना विचार व लंपु पात । महायानीत भक्ति मार्गें लात । थेरवादीत ज्ञान मार्गें लात । महायानीत पूजाविधि व मन्त्र-तन्त्रे भुले जुल । थेरवादी शिक्षाय्, तर सिपा जू लिसे थेरवादीत नं बाध्य जुया पूजा विधिया जाले तक्यन । तर पूजा धयागु माःगु खः । थेरवादीतसें बुद्धयात गुरु व मार्ग

प्रदर्शकया रूपे पूजा याना च्वंगु खः । वरदान काय्या लागी मखु ।

थेरवादीतय्त हीनयान धाःसा नं .उकी छगू तःघंगु विशेषता दु ।
पालि त्रिपिटक व भिक्षुपिनिगु नियमे एकरूपता दु । लंका, बर्मा, थाइ-
लैण्ड, क्याम्बोडिया आदि देशे भिक्षुपिनिगु रहन-सहन, भेष-भूषाय् छगू हे
पह खने दु ।

महायान ग्रन्थे व महायान देशे एकरूपता खने मदु । ललित-
विस्तर, सद्धर्मपुण्डरिक, बोधिचर्यावितार, प्रज्ञापारमिता आदि सफू स्वया
यूंकल धाःसा बोधिसत्व व बुद्धया बारे विभिन्न मत खने दु ।

Dhamma Digital

बोधिसत्व गुणा

आः कीत माला च्वंगु (महायान व हीनयान मखु) बोधिसत्वया निस्वार्थ भावना व परोपकार खः । बोधिसत्वया परिचयया बारे च्चे ह्लापां चर्चा याय् धुन । तर व्यवहारे बोधिसत्वया जीवन गथे खः उगु बारे भतिचा छलफल याये मगानि । अर्कि थन हानं छक बोधिसत्व ह्यसीका बियेगु उचित खना ।

बोधिसत्व ह्यसीकेत आः आनन्दया निस्वार्थ भावना न्होने तयत्यना । बौद्ध समाजय् मिसातयेगु अबला जीवन थकायेत आनन्दं गुगु करुणा चित्तं प्रयत्न याःगु खः वहे छगू बोधिसत्व गुण खः । वयासिकं उपो दृष्टान्त उदाहरण माल धाःसा आनन्द भिक्षु बुद्धया पाले हे निर्वाण प्राप्त याये फुह्य खः । थःनापं भिक्षु जूपि मध्ये देवदत्त छह्य बाहेक सकलें मार्य फल प्राप्त याना अरहन्त जुल । तर आनन्दं निर्वाण प्राप्त यायेगु वास्ता मतसे बुद्धया सेवक जुया स्वच्छ हृदयं कर्तव्य परायण जुया सेवा भावय् लगे जुल । थ्व छगू महानगु बोधिसत्व गुण खः । अर्कि महायानी-तसें आनन्दयात बोधिसत्व माने यात । अथे हे सारिपुत्र महास्थविरयाके प्रज्ञा व करुणा अथवा सेवाभाव बिलिबिलि जाया च्वंगु दु । बिरामितेगु सेवा यायेगु व विहारया सफासुघर तथा रक्षा यायेगु बारे सारिपुत्र भन्ते अग्र खः । अग्र धयागु माने वसपोलया चित्त क्वातु व निस्वार्थ भावना

जू । करपिसं खंक रोगीया सेवा यायेगु, न्ह्यागु याःसां जि याना धायेगु व धाय्केगु विचार मडु । कर्तव्य भाःपा यायेगु वसपोलया बानि खः । श्वहे खः बोधिसत्व गुण ।

यदि सुं बोधिसत्व ज्वी मास्ति बोसा बुद्धं कना बिज्यागु निम्न-लिखित प्यंगू गुण दयेकेगु कुतः यायेमाः । व प्यंगू गुण खः— दान, प्रिय-वचन, अर्थचर्या, समानता । श्व प्यंगू गुणयात संग्रह वस्तु अर्थात् मेपिन्त उपकार वा सम्मान यायेगु वस्तु धका नं धाइ । श्व प्यता गुण बुद्ध मनु गुबले पतन ज्वीमखु । व न्ह्यागु ज्याय् नं सफल ज्वी चाहे व भिक्षु ज्वीमा, भिक्षुणी हे ज्वीमा, गृहस्थी उपासक हे ज्वीमा अथवा उपासिका हे थ ज्वीमा । अपि बोधिसत्व खः ।

दान

दान धयागु थःके वुगु वस्तु करपिन्त बियेगु वा त्याग यायेगुयात धाइ । छुं चीजं मेपिन्त बीबले मने बा चित्ते कल्पना वंगु त्याग चेतना-यात धाइगु खः । बीगु वस्तु अप्रधान ज्वी अथवा त्याग चेतना वु धायेकेगु लंपु जक खः । यदि चित्ते स्वार्थ भावना तथा दान बिल धाःसा व दान धात्थे यागु दान ज्वी मखु । बोधिसत्व धयाम्हेसिनं गुबले नं नां कमाय् याये धका व कीर्ति प्रशंसा लाभ यायेगु नियतं दान बी मखु । वं छुं लिपा आशा याइ मखु । आशा थुलि हे जक याइ कि श्व दान पुण्यं गरीव व दुःखी उद्धार ज्वी मा । परोपकार याये फुह्य बुद्ध ज्वीमा । बोधिसत्वं गुबले नं जि थज्यागु दान याना धका नार्याखि च्वेकः ज्वीमखु ।

दान यायेबलेसिगु गुगु त्याग चेतनाया खं बुद्धं कना बिज्यात

ध्व बिचाः याये बहगु व थ्वीके माःगु खँ खः । थ्व खँ मथ्वीकं बोधिसत्व व बोधिचित्त ह्यसीके फंमखु । “चेतनाहं भिक्खवे कम्मं वदामि” अर्थात् चेतनायात हे कर्म धया च्वना भिक्षुांपि, धका बुद्धं धया बिज्यात ।

यी नेपाःया इतिहासे दु, महासत्व धयाह्य बोधिसत्व जुजु गुम्हे-सिनं जंगले बंबले नय्पित्याना च्वंहा धुं गुम्हेस्यां मचातेत दुरु हे त्वंके मफया च्वन, व धुंयात थःगु ला ध्यना नकल । थन बिचाः याये बहगु खँला ला ध्यना नकुगु सिकं, ला ध्यना नकेत मतीवोगु चेतनाया खँ खः । गज्यागु चिरां ला ध्यना च्वन ज्वी । गज्यागु करुणा चेतना ! गुलिसिनं धया च्वन पशुयात ला ध्यना नकेगु नं बोधिसत्व गुण ला ? थ्व ला बौद्ध धर्म मखु । थये कल्पना यायेगु अनुचित खः, गलत तर्क खः । छाया घाःसा पशुयात ला ध्यना नकेकुम्हेसिगु चित्तं देश सेवा व दुःखी व पीडित मनूतेगु लागी बं छु जक यायेमकं । चित्तया खँ खः । निस्वार्थी त्याग भावनाया खँ खः । थौं भियतनाम्य बौद्ध जनताया स्वतन्त्र संप्रामे भिक्षुपिसं वलिदान याना च्वंगु छु ले ? थ्व जक बोधिचित्त मखु धायेकु ला ? थ्व ला त्याग चेतनाया खँ खः । त्याग चेतना मदेकं देश सेवा व जनसेवा यायेगु अपुगु खँ मखु । बोधिचित्त धयागु हे जनसेवा खः ।

जि नेपाःया मेगु छगू दृष्टान्त घटना कने । जि छक सगरमाथा अञ्चले चाःह्य वनाबले थज्यागु खँ न्यना गुगु कि धात्थे बोधिसत्व चर्या वुह्य मनूया पुरुषार्थ । तस्सकं वा वया खुसी बाः बल । मिसा छह्य व मचा निह्य खुसी च्वीके हल । मनू छह्यम्यां खुसी क्वबाना अपि स्वम्हं बचे याना बिल तर थः बचे जुइ मफुत । थन करपिनि सेवा यायेत थःगु प्राण तक नं त्याग यायेफुगु चेतना गज्यागु ? थ्व त्याग चेतनायात हे

बोधचित्त धाइ । फीसं खना चवना गनं छें मिनल धाःसा अन छह्य निह्य मनूत थःगु ज्यानया माया मतसे दुने मि पुक दुहाँ वना उपकार याना चवें । थ्व छु त्याग मखुला ? अपिं छु बोधचित्त दुपिं मखुला ?

बोधिसत्व जीवने प्रयोग याना तःगु दान निस्वार्थ दान खः । थ्व दान शब्द न्ह्याह्यसिगु जीवने खेले दु । फीसं बी जक फुसा न्ह्यामहं ह्लाती काय् फु । सर्कासनं माने याका चवने दे । बी फुह्यसित सकस्यां यइ । अनाथपिण्डिक महाजनया थः काय् छह्य थःमहं धयार्थे मदया साप दुःख । ध्यबाया लोभ वयना दो-बदो दां बिया तिनि थः काय् थःमहं धयार्थे चवन । बुद्धं धया बिज्यागु दु छ्ये थः कलाःयात हे इलेबिले वसः तिसा ध्यबा बी माः । मखुसा थः कलाः हे थःमहं धयार्थे दइ मखु । थ्व खें सिगालोवाद सूत्रे चवया तःगु दु ।

बीगु धयागु निथी दु :-

पूजा दान व अनुकम्पा दान ।

थः स्वया पूज्य वर्गपिन्त श्रद्धाचित्त तया त्याग यायेगु यात पूजा दान धाइ, गथे कि गुलिस्यां भिक्षुपिन्त, गुरुजुपिन्त, व ब्राह्मणवर्गपिन्त दान बी ।

थः स्वया वव्यु लाःपिं गरीब व अनाथपिन्त व पशुतेत बियेगु दान अनुकम्पादान धाइ । बोधिसत्व चर्या स्वया यंकेबले आपालं याना अनुकम्पा दान जक यागु खने दु, अथे धयागु गरीब अनाथपिन्त उपकारार्थ त्याग यागु । ख नं खः दान यायेमाः धका बुद्धं कना बिज्यागु हे धनी-गरीब असमानता मदयेकेत व गरीब धाःपिं मदयेका छोयेत खः । दानया अर्थ युक्थं श्वीका मकासे यक्वसिनं सीधुंका सुख प्राप्त यायेगु

आशां धार्मिक क्षेत्रे जक पूजा दान याना च्वंगु खने दु । खयेत ला दान धयागु न्ह्याथाय् नं ब्यूसं ज्यू । बुद्धयाके छक कोशल जुजु प्रसेनजीतं न्यंषु दु- भन्ते ! दान धयागु सुयात बी ज्यू ?

लिसः बिसे बुद्धं धया त्रिज्यात “यत्थंचित्तं पसीदति तत्थ दातब्बं” अर्थात् गन छितः यल, छिगु चित्त गन प्रसन्न जू अन दान बीगु उत्तम । ख नं खः चित्त मवंथाय् दान बियां पुण्य लाइ मखु । दान धयागु चित्तो निस्वार्थ भाव तया त्याग याये फुसा छह्य गरीब नं त्यागी ज्वीफु, दानी ज्वीफु । बुद्धं ला थुलिसम्म नं धया बिज्यागु दु जा नयागु भुसिला व चिप लः जक नं वां छोयेबले सागले च्वांपी कीचात उधार जुइमा धका मती तया बिल धाःसा वनं पुण्य धाइ । थन परोपकार चित्तया खँ खः वस्तुया खँ मखु ।

थःके छुं चीज मदुगुलि सुयातं छुं बीमफु धका बिस्माद व दुःख ताये माःगु मदु । बुद्धया उपदेश अनुसार शरीरं छुं गुहालि वा उपकार याये फुसा वनं दान खः । उलि नं याये मफुसा ख्वा स्वया मुमुक्क छक द्विला बिल धाःसा वनं त्याग खः हँ । अथे मयासे सुयां जियावोगु खना ख्वा पक्कु चिंका ईर्ष्याभाव तया स्पंकेगु स्वतकि वयाके त्याग चेतना मंत । अज्यारिपि गुबले नं बोधिसत्व ज्वी मखु निर्वाण प्राप्त यायेगु खँ ला ताहे पाःनि ।

बोधिचित्तया बारे अध्ययन याना यंकेबले न्ह्याय्पुसे च्वंगु खँ ला छह्य गरीबमेसिगु चिकिचा धंगु दान नं महान फल दायक जू धया तःगु । ध्व खँ ध्वीका बीया लागी बुद्धकालीन बाखँ छपु न्ह्यथने ।

गौतमबुद्ध राजगृहे बिज्याना च्वन । छन्हु बुद्ध गामे भिक्षा

बिज्यात । बुद्ध व सारिपुत्र स्थविरांपि ध्यानं दना आपालं धयार्थे भिक्षा
बिज्याइगु हे गरीर्वापि बुथाय् । काप थाइथाय, पोरेतेगु गामे, गंतकि
गरीबत जक यक्व बास याना च्वनी । छाय् धाःसा अमिसं दान धयागु
बी मसः । त्याग धयागु याय् मसः । त्याग धयागु छु श्व खं मस्यु ।
उर्कि बुद्ध खना वसपोलया पात्रे छुं नं छुं तया बिल धाःसा अमिगु मने
त्याग भावना वइ । मन प्रसन्न ज्वी अले पुण्य लाइ ।

राजगृहे अबले छगू गामे तःमागु बरगदसिमा छमा दु । व
सिमाम् कचा बढेजुया ववं यक्व हे फंलेजुया वन । दोलंदो मनुत् व
सिमाम् च्वने ज्यू ।

अन गामे कपिलवस्तुं वया च्वंपि गरीर्वापि कृषक निमित्तपू दु ।
मिसां थः भातनाप नये धका छुचुं मरि दयेका यंका च्वंबले बुद्ध भिक्षा
बिज्याना च्वंगु खन । बुद्धयात नमस्कार याना थःगु भाग बुद्धयात दान
यात । बुद्धं आशिर्वाद बिसें धया बिज्यात थुगु पुण्यया प्रभावं छंगु
जीवन सुखमय ज्वीमा । निर्वाण प्राप्त यायेत हेतु ज्वीमा । छाय् धाःसा
व मिसां मने छुं स्वार्थ भाव मतसे थःगु भाग बुद्धयात त्याग यात ।
चित्त भिन ।

व मय्जुं थः भातया थाय् वना बुद्धनाप लागु व जूगु खें फुकं
कन । कलाया खें न्यने धुंका व ज्यापु भाजु बुद्धया थाय् वना धाःवन-
श्रमण गौतम, छुं मस्यूह्य जिमि कलायात बाखं कना मूर्ख्याना ठगे याना
का मखुला ? जि छता खें न्यने मास्तिवो जावा अज्यागु छुचुं मरि दान
याना निर्वाण प्राप्त यायेत हेतु ज्वी धका गुकथं धयागु ? उलि दानबिया
खने मद्दुगु, विश्वास याये मफुगु, महानगु सुख प्राप्त ज्वी ?

गौतम बुद्धं व छुचुंमरि वान ब्यूह्य मिसाया भातयात लिसः बी
न्ह्यो प्रश्न न्यना बिज्यातः-

“ध्व संसारे आश्रयंजनकगु छुं वस्तु खनागु बु ला ?”

वं लिसः बिल- जि ध्व जीवने अज्यागु यक्व चीज खना तर
जि खनागु आश्रयंगु छता चीज ध्वहे गामे च्वंगु बरगदसिमा गुगुकि अति
बिशाल । व सिमाक्वे न्यासःगु वेलगाडी तयेज्यु, एनं थाय् ल्यं ।

बुद्धं धया बिज्यात- व अपायसकं तःमागु बर सिमाया पुसा
गपायगः ज्वी ले ? दकसिबे चीग जूसा बजिलहुइगु उगः अपायगः ज्वी माः
कि छेँ अपायगःगु व सिमाया पुसा ज्वीमा ।

व मनूखं धाल- श्रमण गौतम, आश्रयंगु खँला व सिमाया पुसा
साप चीग, धात्थेँ धाय्माल धाःसा तू बराबर वा वसोया नं चीगः ।

बुद्धं धया बिज्यात- छं विश्वास हे याये मफेगु खँ कन । अपीग-
चागु पुसां अपाय्मागु सिमा बुया वइला ? छं मखुगु खँ ह्लात । पत्या
मजू ।

व मनुखं घमण्डयाना धाल- छपिनि विश्वास मजूसां, पत्याः
मयासां चिकिचागगु पुसां तःमागु सिमा बुयावोगु, जिगु ध्व मिखां हे
खनागु बु ।”

बुद्धं धयाबिज्यात- आमथे खःसा छं गथे अज्यागु चिकिचागःगु
पुसां तःमागु सिमा बुया बल धाल अथे हे तःतःह्लं गु पुण्य व सुख चिचिधंगु
भिगु ज्यां वया वइगु खः । ध्वहे खँ जि छिमि कलायात धयागु ख ।
बुद्धं हानं व्याख्या याना धया बिज्यात- चेतना अनुसारं कर्मफल भोग

याये मलीगु खः । दकसिबे तःधंगु खँला निस्वार्थी भावनां दान बीगु खः । थये दान बियागु पुण्यं बोधिचित्त उत्पन्न ज्वी । छुचुं मरि जूसां छिमि कलानं निस्वार्थ भावं दान याःगु जुया जि प्रशंसा यानागु खः ।

गौतमबुद्ध व बुद्ध श्रावक भिक्षुपिनि नियम मध्ये छगु खः भिक्षा पर्व वनेगु । हाकुसे च्वंगु भिक्षापात्र (गोलुपा) ज्वना भिक्षा वनेगुया अर्बं प्वा जायेकेत आहार काः वनेगु जक मखु कि मनूते प्रति करुणा चित्त तथा पवनागुलि गुबलें दान बी मननिपिनि दान बी सयेकेत व त्याग चेतना दयेकेत खः । सकसितं दान पारमिता अभ्यास यायेगु अपुगु लेंगु बुद्धं पत्तालगे याना बिज्यात । छुं भतिचा भिक्षा दान ब्यूगुलि मने त्याग भावना बले, भतिचासां पुण्य दत । उकिं खः आपालं धयाथें बुद्ध भिक्षा बिज्याइ बले गरीबतेगु कुले व गामे भिक्षा बिज्याइ, छायाधाःसा गरीबपिसं त्याग यायेगु धयागु साब थाकु । इमिगु चित्ते त्याग भावना दयेकेत गरीब तेथाय् जक भिक्षा बिज्याइ । गरीबतेथाय् भिक्षा बाँलाक प्राप्त मजू । सासागु नं नेगु प्राप्त मजू । छन्हु भिक्षु पिसं बुद्धयाके न्यन- मन्ते गन तःमिपि दु अन भिक्षा बिज्यासा मज्यूला ? छाया थज्या थाय् गरीबपि जक दुथाय् भिक्षा बिज्यानागु ?

बुद्धं धयाबिज्यात- भिक्षुपि, अपि मनूत गरीबत खः । छु ले अमित न्ह्याबलें गरीब याना तयेगुला ? अमितं चित्त शुद्ध याना, त्याग चेतना दयेका व्यवहार बाँलाका यंकल धासा अपि न्ह्याबले दुःखी व गरीब जुया च्वनी मखु । अमित पुण्य यायेगु स्यनाबी मा, शिक्षा बीमा । अमिके निस्वार्थ त्याग भावना दत धाःसा अमिगु जीवन सुखमय ज्वी ।

बुद्धं निस्वार्थं त्यागया महिमा कना बिज्यासँ धयाबिज्यात, अलोभ
चेतनां दान यानागुलिं आध्यात्मिक सन्तोष जक दैगु भखु भौतिक सुख
सम्पत्ति नं दइगु खः ।

निस्वार्थं दान बियागुलिं छु ज्वी, छाया दान बीमागु धाःबले
गरीबी मदयेकेया लागी खः । बोधिसत्त्वं दान पारमिता पुरेयाना बिज्यागुया
लक्ष नं थ्व हे खः किं गरीबी मदयेका छोयेत खः । उकिं खः न्हागु
धर्मं नं दानया महत्व ब्यना तःगु । गरीबी मदयेकेगु उपाय हे दान खः ।
तर बौद्ध समाजं थ्व बोधिचित्तया महत्व मस्यु । नां कमाम् यायेत व
भतिचा बिया अपो लाभ यायेत वा सीधुंका लिपाया जन्मे धन लाभ
यायेत मती तथा दान बीगु चलन दु । थज्यागु दानयात बुद्धं उत्तम दान
धया बिमज्या । अथे दान यानाःगुबले नं बोधिसत्त्व ज्वी मखु ।

गुलिं गुलिं मनूत थःत ज्याय्खेले मडुगु वस्तुत दान बीपिं नं दु ।
खि छन्हू लैय् वया च्वना । छह्य मनू नं हासाय् जाय्क हलुवाबेत तथा
धौबजि काःवा मस्त धका हाला च्वन । छह्यनिह्य मस्त वल एक स्वया
ई ! ध्वगिगु हलुवाबेत का धया सुं कवन । मेपिसं नं अथे हे धया वन ।
सुना नं मका ।

व मनू हलुवाबेत बंजा खः । मियां मफुगु स्यंगु दान बीत सन ।
थःत भिगु त्यंका स्यंगु दान बीम्हेसित बुद्ध धर्म अनुसार दान दास अथवा
दान च्यो धाइ ।

थः गथे नया अथे हे मेपिन्त नं नकीह्य वा बीह्य दान सहाय खः ।
थः नयेगुसिकं बाँलाक, साक्क करपिन्त नकीह्य वा बीह्यसित दानपति
धाइ ।

थन दान कायेगु व बियेगुया अर्थ बांलाक श्वीके माः । बोधिसत्व व बोधिचित्त धर्म अनुसारं मेपिन्त त्याग चेतना दयेकेमाः जक हाला जुइम्हेस्यां कर पिनिगु जक कायेगु स्वल धाःसा व मनू भि ज्वी मख । अज्याह्य मनू गुबले नं बोधिसत्व ज्वी मखु । थःम्हं नं त्याग याय् सय्के माः ।

छु ले त्याग याय् सय्के माः धाःगुया अर्थ थःके दुगु वस्तुत फुकं दान व्यु धाःगु ला ? अथे मखु । थन चित्त शुद्ध यायेगुली महत्व बिया तःगु दु ।

छुं चीज बीम्वाक नं त्यागी ज्वी ज्यू । आपासिनं श्वखें मथू । आपासिया विश्वास खः खने दयेक छुं चीज बीगुयात्त दान धाइ । तर सुयातं छुं माया मारे याना बी म्वाक, गरीब जुया नं छेँ, बुँ, कला, काय् म्हाय् त्याग याय् म्वाक त्यागी ज्वी फँगु मार्गं बोधिसत्व धर्म क्यना तःगु दु ।

गुकथं ले छुं चीज मेपिन्त बीम्वाक त्यागी ज्वीगु ? कीसं छर्थे पारिवारिक जीवने त्यागया चेतना दयेकेगु कुतः यायेमाः, अभ्यास यायेमाः । गथे कि मती तये नु की छर्थे माँ-अबु, दाजु किजा, तता केहें सकलें दु । छको निको दाजु किजापिनि गनं भव्य बा ससले वने माली । अबले गुलिस्यां कोट हाकुया च्वनी । अथवा म्हाय् मचाया बा भमचाया गा बा पर्सि हाकुया च्वनी । किजां दाजुया कोट छक मन्यंसे फिना वनी अथवा भौमचां माजुया गा कया न्यया वनी । अले दाजु वा माजु कोथाय् दुहां वया स्वइबले कोट बा गा मदइ च्वनी । अले न्यनी, जिगु कोट सुनां काल ? जिगु गा सुनां काल ? दाजुं सी किजां व

कोट फिना ससलै वन । माजुं नं सिल, भीमचां व गा न्यया वन । यदि दाजुयाके व माजुयाके त्याग चेतना दु धयागु जूसा इपि तँव्वइ मखु । किजां कोट छक फिनावनां छुज्जी । भीमचां गा छक न्ययावनं छु ज्जी धयागु मती तथा भचा त्याग चेतना देका सहानुभूति व दया करुणां सुं क च्वनी । अले व बोधिचित्त दुहा ज्वं, घात्थें त्यागी ज्वी । यदि कोके त्याग चेतना मवुसा किजा व भीमचा दुहां वयेवं कोके जुया न्यनी- छं सुयाके न्यना कोट फिना वनागु ? बा गा न्यया वनागु ? अले थुकी निखलसिगुं थःथगु खं छोने लाकेगु स्वत कि मुक्का मुक्की नं ज्वीगु सम्भव दु । अथे जुया च्वंगु नं दु । थये कलह जुया च्वंगु छर्थे त्याग दु धका धाये फंमखु ।

मयेलका थःगु कोट वा पसि पलखया लागी नं त्याग याये मफुत म्वाल । घौछि निघौ छुं परिश्रम (गुहालि बीगु) ला मेपिनि लागी त्याग याये फुला ? देश विकासया लागी छन्हु निन्हु जक जूसां श्रमदान बी फुला ? थःगु त्वाले सुयां छे वना पलिचिगु जुयाच्वन । उछुनु सकसिनं फुफुथें चाग्वारा ल्हाया बा आय्पा बिया ग्वाहालि बीगु थ्व नं छगू त्याग खः । थौकन्हे शहरे अथे चाग्वारा बीगु चलन मंत छायाकि आय्पां पलिचिगु चलन मंत । तर आः नं लं दयेकेथाय्, शतः दयेकेथाय्, स्कूल दयेकेथाय्, सार्वजनिक तुं दयेकेथाय् श्रमदान याना च्वंगु समाचार द्विद्वि धयाथें भखबार ववना च्वंपिसं सिया च्वंगु दु । राष्ट्रया लागी धन त्याग याये मफुसां मन व श्रम त्याग याये ज्यू । श्रमदान नं छगू महान त्याग खः । महान बोधिसत्व गुण खः । बोधिसत्व ज्वी मास्तिवोपिसं परस्पर सहयोग उपकार याये सयके माः ।

थुलि नं त्याग याये मफुसा, सुं ध्यक्ति अथवा छुं संस्थायात विवेशं बा थःगु देशं सुनां नं द्वलंदो, लाखंलाख दां चन्दा बिया हल धाःसा, अनुदान बियाहल धाःसा उलिमछि दां चन्दा बियाहगु वयात खःला, बहे संस्थायात खःला इत्यादि म्वा मदुगु कल्पना याना षडयंत्र मयत्येगु, नुगः क्वाटा क्वाटां ममुंकेगु, थ्व नं त्याग हे खः । छ्याप् धाःसा करपिनि सहयोगे लयताया च्वनेगु नं छगू बोधिसत्व गुण खः । करपिनि जियावोगु स्वये मफया नुगः मछिका ईर्ष्या याइमेसिके छु हे त्याग चेतना दइ ।

अफ मेगु उदाहरण माल धाःसा थःगु पसले गाः वो मवु, लिक्क च्वंमेसिया पसले ग्राहकत वोवु । गथे याना थःगु पसले नं ग्राहकत अपो दयेके धयागु उपाय विचाः मयासे लिक्क च्वंमेसित गथे याना कोफाय माल धयागु मती तइहसिके छु त्याग भावना दइ ? अज्यापि बोधिसत्व गुबले ज्वीमखु ।

मेगु नं उदाहरण माल धाःसा थःगु छेया लिक्कच्वंगु जग्गा थःत माला च्वन । न्यानाकाय धालं मबिल । अले लिपा अन मेपिसं छे दन । जित न्यार्याह धयां मव्यू आः वयात थना छ्वे माल बा मजिके माल धका कुमती तयेगु नं त्याग भावना मदुगुया चि धायेफु । थन्यागु ज्या यायेगु बोधिचित्त मखु, बोधिसत्व गुण मखु । बोधिसत्वं थज्यागु अहितया ज्या गुबले याइ मखु ।

दान सुयात बीज्यू ?

रिद्धार्थं कुमार बुद्ध जुया बिज्यागु तःदं मवुनि । तर वसपोलया कीर्ति प्रशंसा यक्व प्रचार जुया वल । अनुयायीत यक्वं दया वल । वसपोलयात लाभ सत्कार नं ऊं ऊंहे अपो दयावल । सम्मान नं यक्व दया

वल । छह्य निह्य जुजुपि नं बुद्धया शरण वल । अले तीर्थंकर (अबौद्ध) ते नुगः क्वाटा क्वाटा मुल । अले गथेयाना बुद्धया बदनाम याना थःपिथाय् लाभ सत्कार दयेके धका कुमंत्रणा यात । आखिरे इमिसं छु प्रचार यात— “गौतम बुद्धं बाउं कनीगु हे दान कायेगु सिबे मेगु छुं मखु, वनं थःत व बौद्ध भिक्षुपिन्त जक दान व्युः मेपिन्त बी मते धाइ ।” थ्व कुप्रचारं कोशल राज्य छगूर्लि हलचल मचेयाना बिल । कोशल जुजु प्रसेनजितं बिचायात गौतम बुद्धं अथे धाल खंला ? थ्व भ्रम प्रचार निराकरण यायेमा धका राज्य छगूर्लि नार्य्खि च्वय्के छ्वया घोषणा याके बिल— “दुरुत्थंकेमापिं बाहेक मेपिं सकल बौद्ध अबौद्ध प्रजागण फलना थाय् मैदाने मुं बयेमाः, अन गौतम बुद्धं नं बिज्याइगु दु । घोषणा कथं सकलें मुनेव कोशल जुजुं दना गौतम बुद्धयात नमस्कारयाना प्रश्न यात— “भन्ते, दान धयागु सुयात बी ज्यू ?”

बुद्धया लिसः खः “यत्थ चित्तं पसीदति तत्थ दातब्बं” अर्थात् गन थःगु चित्त प्रसन्न जुल, वयात दान बी ज्यू । थुकिया अर्थ खः छिं सुयात यल वयात दान बी ज्यू ।

उलि न्ह्यसः लिसः न्यने व बुद्धयात बदनाम याना जूपिं निगन्थते ख्वा ह्याउंसे च्वन । छायाःसा सकसिनं इमिगु ख्वा भ्वय् भ्वय् कना मेनंस्वयेथें स्वल ।

निस्वार्थो जुया दान बियागु गुण छु ?

बुद्धज्वीगु इच्छां दान बीपिके मदयेक मगागु गुण दु । व छु गुण ले ?

(१) ह्लापां थ्वीकेमागु संसारया बारे खः । अथे धयागु

सांसारिक वस्तुइ आशक्त जुया च्वनीगु साधारण मनतेगु स्वभाव खः ।

दान बियागुलि जिगु धका ज्वना च्वनागु वस्तुली प्यपुना च्वनेगु आशक्ति देमखु । आशक्ति मदयेकेगुया मतलब ध्व मखु कि संसारे दक्क वस्तुया छं मूत्य मदु, ज्याय् खेले मदु । उलि जक खः कि न्हाबलें जिगु धका ज्वना च्वने मज्यू । क्वातुक ज्वना च्वनीपिसं निस्वार्थी जुया दान बी फे नं मखु अपि बोधिसत्व नं ज्वी फेमखु ।

(२) निगूगु गुण खः करुणा । निस्वार्थी जुया दान बियागुलिं करुणा दया वइ । छं चीज सुयातं बीगु धयागु हे दुःख मदयेकेगु लंपु क्यनेगु खः । मेपिन्त उपकार यायेगु धयागु हे जनजीवनया दुःख मदयेका बियेगु खः ।

बुद्धकालीन छगू घटना न्हाथने त्यना । गौतम बुद्ध श्रवस्ती जेतवने बिज्याना च्वंबलेसिगु खें खः । तालाया बखते भिक्षुणीत भावना याना च्वंच्वन । अन लिक्कसं पहलमानत वुगु जुया च्वन । अभित जुजुं सहायता बिया तःगु दु । अभिसं जुजुया पाखें प्राप्त जूगु ध्यबां जूहिता फुका च्वन । थये जुया छें च्वंपिनि नयेत हे धौ धौ जुया च्वन । बारमासे ह्यितीपिं हाला च्वनिगु भिक्षुणीपिसं ताय् दु । अले दकसिबे थकालिह्य भिक्षुणी पहलमानतय् मिसातेथाय् वना धाः वन- छिमिसं थः भातं कमाय्याना हःगु ध्यबा रक्षा याये मसः ला ? बछि कमाइ ल्यंका छें छ्यले मसः ला ? दान धयागु नं याय् सयेकेमाः । अले जकं छिमिगु जीवन भिनी, सुखमय ज्वी ।

भिक्षुणीया खें न्यना पहलमानया कलाःपिसं मती तल धात्थें खः बा व भिक्षुणी नं धाःगु । कीसं बछि ध्यबा बचे यात धाःसा नयत पुनेत नं वइ । इलेबिले गरीबपिन्त दान बी माल धका दान नं बिल । पहल-

मानतसें जू ह्मिनेगु नं तोतल । अबलेनिसें अमि नयेमखं धयागु मद्दु,
जीवन सुखमय जुल ।

(३) निस्वार्थ दान यानाया स्वंगूगु गुण खः बोधिज्ञान लाभ व
परोपकार । बोधिज्ञान प्राप्त जुल धायेवं आपासिया हित ज्वीगु ज्या
ज्वी । निस्वार्थ दानया पुण्य तःधं व पुण्यया शक्ति बःला । थुकथं मेपिन्त
नं त्याग याके फयेकेगु, न्ह्यलं मचाःपिन्त थना बीगु हे बोधिसत्व चर्या
खः । थ्व हे खः करुणाया चि व बोधिसत्वया महिमा ।

की साधारण मनूते खें ह्म्यायबले छुं चीज मेपिन्त बीगु जक दान
थें ताः । बुद्धया विचार अनुसार दान बीगु धयागु चित्त व चेतसिक
अर्थात् आध्यात्मिक नाप घनिष्ट सम्बन्ध दु । थुकिया मतलब खने दयेक
बियागु वस्तु सिकं बोम्हेस्या मनया भावना ३ तःधं । चित्ते त्याग
चेतना दयेमाः ।

भारतं बुद्ध धर्म प्रचार याये धका बोधिराम भिक्षु चीने बिज्यात ।
बबले ल्याङ्ग डाइनस्तिया सम्राट् उ धयाह्य जुजुया राज्य खः । व उ
जुजुं बोधिराम भिक्षुयात धुमधामं स्वागत यात । विहार नं बांलाक
दयेका भोजन नं याकल । भिक्षुणीपिन्त नं सम्मानपूर्वक भोजन याकल ।
छन्हु व जुजुं भिक्षु बोधिरामयाके न्यन- भन्ते ! जि थुलिमछि सम्मान-
पूर्वकं पुण्यकर्म याना जितः गुलि पुण्य लाभ जुल थें छक सीकेमास्ते वल ।

बोधिराम भिक्षुं लिसः बिल-महाराज ! छितः छुं पुण्य
मला । बोधिराम भिक्षुं छु विचाः याना थये धाल ज्वी थ्व थ्वीकेमाः ।
दान धयागु वस्तु प्रमाणं लने मफु । बोम्हेसिगु व्यवहार व चित्तनाप जक
तुलना ज्वी । थ्व खें चीनया सम्राट् उं थ्वीके मफुत कि दान धयागु

दुनेया श्रद्धा व भावनायात धाइ न कि वस्तुयात । दान बीबले करुणा ।
निस्वार्थ भावना माः ।

दान बी धयागु परिश्रम याना दुःखसिया कमाय् याना तयागु
जक बीमाः अले जकं पुण्य लाइ । थःम्हं दुःख मस्यूसे करपिके कया
बिथागु दानयात बुद्धं धात्थेंया दान धया बिमज्याः पुण्य उस्त लाइमखु ।
थ्व खें भिक्षु बोधिरामं चीनया जुजुयात ड्युगु लिसःलं स्पष्ट जू ।
बोधिसत्वपिसं गुबले नं करपिके कया सुं क च्वना दान बीमखु । थःगु
हि चःतिया कमाइ जक दान बी । कीर्ति प्रशंसा व लिपा धन सम्पत्ति
दयेकेगु आशां बोधिसत्वं दान बी मखु ।

धात्थें धाय् माल धाःसा 'दान' या अर्थ सर्वसाधारणं हे याउंक
थूथें च्वंसां त्यागया वास्तविक अर्थ थ्वीके अःपु मजू । दान वा त्यागया
वास्तविक अर्थ थ्वीके अःपु मजू । दान वा त्यागया बाँलाक अर्थ थूसा
थन निस्वार्थ रूपे दान जुया च्वंसा व धात्थें मानव जीवनया शोभा खः,
दुर्गति निवारणया उपाय खः । सुखमय जीवनया स्वाहाने खः ।

थौया समाज्य लखपतितेगु त्यागयात सकसिनं पत्या याः प्रशंसा
याः । दोलंदो दां फुका यज्ञ आदि याना क्यन धाःसा वथें धर्मात्मा मेपि
सुं मडु धाइ तर छह्य गरोवह्यसिनं दान पुण्य यासां इमित धर्कात्मा व
त्यागी धाइमखु । इमित स्वर्ग वनी धका सुनानं धायेमफु । तःमिपिन्त
जूसा स्वर्ग वनी नं धाइ । सी धुंका स्वर्ग छोयेत ठेक्का काईपि नं दु ।
तर गौतम बुद्धया विचार अनुसारं दोलंदो दां खर्च याना त्यागयाःपिनि
स्वया थःथम्हं परिश्रम याना दुःखसिया निगः थ्यंगः मुंका त्यागयानाया
फल फन अप्व ।

छन्हुया खं खः, तथागत भावस्ती जेतवने बिज्याना च्वंगु बखते सगुल्लपकायिका धयापिं देवतापिं छफोज वया गौतम बुद्धयात नमस्कार याना छखे लिक्क फेतुत । इपिं मध्ये छह्य देवतां निम्न गाथा ब्वन ।

मच्छरा च पमादा च - एवं दानं नदीयति ।

पुञ्जमाकङ्क मानेन - देव्यं होति विजानताति ॥

अर्थ- कंजूस व प्रमादं याना मनूतसें दान धयागु मब्यू, पुण्यया आशा याइपिं ज्ञानी जनपिसं दान बीमाः । मेह्य देवतां नं छपु गाथा ब्वनः-

यस्सेव भीतो न ददाति मच्छरी - तदेवा ददतो भयं ।

जिघच्छा च पिपासा च - यस्स भायति मच्छरीं ॥

तमेव बालं फुसति - अस्मि लोके परह्य च ।

तस्माविनेय्य मच्छेर - दज्जा दानं मलाभिभू,

पुञ्जानि परलोक्स्मि - पतिट्ठा होन्ति पाणिनन्ति ॥

अर्थात्- नुगः स्याम्हेसिनं गुगु भयं दान याइमखु वहे मब्यूगुलिं वयात व भय न्ह्याबलें दइ च्वनी । नये पित्याइगु वा प्या चाइगु भयं त्रसित जुया च्वनीह्य कंजूस मूर्खयात सबानं व भय देच्वनी । उकिं कंजूस जुइ मज्यू, त्यागी जुइमा । पुण्य धयागु परलोके भरोसा बीगु खः ।

अनं लिपा मेह्य देवतां गाथा ब्वनः-

तेमतेसु नमीयन्ति - पन्थानं व सहावजं,

अप्यस्मि ये पवेच्छन्ति- एस धम्मो सनन्तनो ।

अप्यस्मेके पवेच्छन्ति बहुनेके नदिच्छरे,

अप्यस्मा दाक्खणा दिप्पा - सहस्सेन समंमिताति ॥

अर्थात्- गुह्यसिनं ताहाकःगु लॅय् वना च्वनेबले थःके भचाजक नयेगु सामान दुसा नं नापं वोपिन्त इना बी व सीपिनि बिचे नं मसीह्य बराबर खः । थ्व पुलांगु धर्म खः ।

हानं मेह्य छह्य देवतां तथागतया न्होने वया न्यन- हे भगवान, थुमिसं धाःगु मध्ये सुनां धाःगु खं ठीक जू ?

बुद्धं धया बिज्यात, “छिंपिं सकसिगु खँय् छगू छगू ठीकगु खं दु । तर जिगु नं छगू विचार न्यने ला ? थये धया बिज्याना तथागतं आज्ञा जुया बिज्यात-

धम्मश्चरे योपि समञ्जकंचरे,
दारश्चपोसं ददमप्य कस्मि.
सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं
कलम्पि नाग्घन्ति तथा विधस्सेति ।

अर्थात्- कष्टमय जीवन (वा कुटि वाना, घाय् लया वा च्यो उया याना नं) दुःखसिया कलाः काय्मह्याय् पालन-पोषण याना नं निगः प्यंगः वा ह्नि जाकि छम्हु जक त्यंका नं दान यात घाःसा थं याःगु अल्पदानया महत्त्व दोलंदो दां फुका भारि नकसां याःगु लखपतिया पुष्य स्वया नं द्वःछि दुगं अथ्व दु । अर्थात् व गरीबह्यसिनं याःगु त्यागया सच्छिब्बे छब्ब हे मयं व लखपतिया दान ।

अले छह्य देवतां तथागतयाके न्यन-

केनेस पुञ्जो विपुलो महग्गतो
समेन दिघ्नस्स न अग्घमेतिं ?
कथं सहस्सानं सहस्सयागि नं
कलम्पि नाग्घन्ति तथा विधस्सेतेति ?

अर्थ— गथे जुया दोलंदो दां फुका याःगु महान पुण्य स्वया नं व गरीबहासिनं याःगु त्याग द्वःछि दुगं तःधं जुइ ? थ्व थुइका कायेमफु । गथे जुया तमिम्हेसिगु दान गरीबहासिगु दानति सच्छिब्बे छब्ब हे मग्यं, थ्व खँ स्पष्ट ज्वीक कना बिज्याहुँ ।

तथागतं वयात गाथाद्वारा आज्ञा जुया बिज्यात—

ददन्तिहेके विसमे निविट्टा
जेत्वावधित्वा अथ सोचयित्वा
सा दक्खिणा अस्सुमुखासदण्डा
समेन दिन्नस्स न अग्घमेति
एवं सहस्सानं सहस्सयागिनं
कर्त्ताम्प नाग्घन्ति तथाविधस्सेतेति ।

अर्थ— गुलिं गुलिं तःमिपिसं (काय वाक् व मनं) करपिन्त दुःख बिया, हिंसा याना, शोषण याना मुंकातःगु धनं दान याइ वा त्याग याइ अथवा मिखा ख्वां जाःगु ख्वाः (मेपिनिगु ख्वां ब्यूगु दान), सदण्ड (दण्डं करपिन्त याना सते याना ब्यूगु दान) व गरीबहासिनं धार्मिकं थःगु परिश्रमं याःगु दान ति छति मग्यं । उकि दोलंदो दां फुका त्याग याःगु पुण्य स्वया नं गरीबहासिगु दान तःधं अर्थात् लखपतिया दान गरीबम्हेसिगुति सच्छिब्बे छब्ब हे मग्यं । (संयुत्तनिकाय)

उकि थये गुलिखे लखपतिया दान श्रेष्ठ थँ जुया नं व वास्तवे श्रेष्ठ मजुया च्चनेकु । छाया धाःसा व लखपति न्याबले मुं क च्चंच्चनी, उकि वथागु दान वास्तवे ज्यामीतयेगु हिचःतिया कमाइ जकं दान वा त्याग जुल ।

निस्वार्थं त्यागया महत्त्व यक्वं दु । सुखमय जीवनया मूलस्रोत हे त्याग चेतना खनेदु । तर सुनां गुलि त्याग यात धंगु थ्व प्रश्न स्वया नं गुह्यास्यां गज्यागु अवस्थाय् त्याग यात धंगु आघारे वंगु त्यागया मुल्याङ्कन ज्वीमाः । त्याग परित्याग तराजुइ लनिगु स्वया नं गुणयागु कसी च्वला स्वयेबले आपालं सत्य न्होने दंवा ।

प्रियवचन

बोधिसत्व गुण प्यंगू मध्ये थ्व प्रियवचन निगूगु खः । दानया महत्त्व गुलि दु उलि हे प्रियवचनया महत्त्व ह्य मजू । प्रियवचन मयोपिं सु दु ? पशुते नापं प्रिववचन न्यने यो । कटु व फोहरगु वचन सुयां न्यने मयो । गुलि गुलिस्यां मानमत्त जुया तःधंछु जुया मेपिन्त अप्रिय ज्वीगु खं ह्लायेगु बानि दु । गुलि गुलिसिनं थः मां अबुया कोसः थें कयातःगु संस्कार वा बानि जुया अप्रियवचन खं ह्लाये यो । अथे कटु वचन खं ह्लायेगु बानि जुल धायेवं थः पासापिनि हे मयेया वयेयो । पासां धाइ छंगु अशिष्ट म्हुतु साब मयो । प्रियवचन खं ह्लायेगु नं छगू पुण्यया फल खः । उकिं बुद्धं धया बिज्यागु दु—“महापुञ्जानाम मनाप कथा होन्ति” अर्थात् महापुण्यवानम्हेसिनं करपिनि यइगु व लयताइगु खं ह्लाइ । बोधिसत्व व बुद्धपिसं खं ह्लाइबले नरम व प्रियवचन जक खं ह्लाना बिज्याइ । मेगु धर्म याःपिसं नं धाइ “समणो खलु भो गोतमो कल्याण वाचो, एहि स्वागतवादि सखिलो सम्मोदको अब्भाकुटिको उत्तान मुखो मिहिनपुब्बंगमो पुब्भासि” अर्थात् श्रमण गौतम ह्लायापं हे सिच्चुसे च्वंक प्रियवचन खं ह्लाइह्य खः । थःथाय् वइपिन्त फासं फासं स्वागत दु धका सम्मानपूर्वक अतिथि सःकार याइह्य खः । न्यन्थंपित लयतायेक खं ह्लाय्

सः । करपिनिमयेक कपा ख्यंका स्वयेगु बानि मडु । मुसुक्क ह्लिला
मेपिन्त स्वागत याये सः । थःम्हं हे ह्लापां खं ह्लाइह्य मिलनसार खः ।

बोधिसत्त्वापि नं प्रियवचन ह्लाईपि खः । थ्व छगू बोधिसत्त्व गुण
खः । प्रियवचन खं ह्लायेगु बानि सकसितं ज्याय् खेले दु । न्ह्याम्हं मनूत
बसे काये फं । यानागु ज्या सफल ज्वी । अथे धका म्हुतु जक पिचुका
मने क्वायेगु नियत दुसा थ्व ला बोधिसत्त्व गुण ज्वीमखु । अथे जूसा ला
चाकु क्यना भुँज लायेगु ज्या ज्वी । आः थन प्रियवचनं खं ह्लानाया
फल थनसं प्राप्त जूगू बोधिसत्त्वया बाखं छपु न्ह्यथने ।

छगू जमानाय् व्यापारीत प्यह्य तापाक खेप याःवने धका वन ।
जंगलं जंगलं वनेमाः । अपिं प्यह्य मध्ये छह्य बोधिसत्त्व जुया च्वन । इमि
व्यापार याना लिहाँ वया च्चंबले जंगले नयेगु फुत । गनं छुं न्यायेगु मडु ।
प्यम्हेस्यां खं जुल आः छु यायेगु ? अथे मखु जंगले न्ह्यागुसां नसा माः
बने माल । दकसिबे तःधिकह्य वन । जंगले शिकारी छद्मस्यां शिकार
याना गाडाचा छगूली च्वना वया च्वन । व व्यापारीया लय्ताल नसा
ला चूलात । वं व शिकारीयाथाय् वना धाल— “ए व्याधा ! छंके यक्व
ला दु जितः नं ला छकू हति ।”

व्याधां धाल— ला छकूप्वंवोम्हेस्या म्हुतु स्वरे, नरसं खं ह्लाये
मसः । छन्त ववे बछि दुगु ला ब्रिया छोये ना ! यंकि धाल । व सुंक
वना पासापिन्त ला बिल जूगू खं कन ।

मेम्ह व्यापारौ जि नं वया थाय् वने माल धका वना धाल— “ए
दाजु ! छंके यक्वं ला दु, जिमि नयेगु मदया छु याय् छुयाय् जुया च्वन
ला छक ब्युराय् ।”

ब्याघां मती तल- ह्लाचयाह स्वया ध्वया वचन बाँला । ध्वयात नलु लापाय् छपाय् बी माल धका बिया छोट । व वना पासापित्त ला बी यंकल । पासापिसं धाल- छं नलु लापाय् ध्वना वल । वं जूगु खँ फुकं कन । थुलि खँ न्यना मेह्य नं शिकारीयाथाय् वना धाल- “ए पिता, जिमि नयेगु मदया आपत जुया च्वन । जिमित आम ला छपाय् ब्यूसा साब हे बेस ज्वी ।”

ब्याघां मती तल- ध्वं ला जितः बी धका सःतल । बीनं काय्या प्रति गुलि माया याः । काय् धयाह्य बीया नुगःचु खः । का छंगु वचन बाँलागुलि छंत नुगःचु हे बिया छोये धका शिकार याना हःगु नुगःचु बियाछोट ।

ध्व खँ न्यना दकसिबे चिकिधिकह्य बोधिसत्वं जि नं वने माल धका वन । वना धाल- “ए पासा ! छं ला थौं यक्व दयेक शिकार याना हल, का मोज का । जितः नं ला छकू ब्युरे, जि नयेगु मदया दुःख जुयाच्वन ।

शिकारीं मती तल- ध्वं जितः पासा धाल । पासा धयाह्य थः थितिर्पिसिकं विश्वासह्य । पासा धयाह्य मदयेक मगा । ध्वं गज्यागु प्रियवचन खँ ह्लागु । ध्वयात नापं वना माक्को ला बिइमाल धका बोधिसत्त्वयात नं थःनापं गाडाय् तया वन । अन ध्यन ।

पासापिसं धाल- अहो ! छं ला यक्को दयेक हल नि । अले ब्याघां धाल- छिपिं फुकं थन ला ? उ ! व कटुवचन खँ ह्लाइह्य नं थन हे का ! खँ ला छिपिसिकं प्रियवचन खँ ह्लाय् सःगुलि ध्वयात जि थन ध्यंक तये हया खँ ह्लायेगु धयागु करपिनि यइकथं ह्लायमाः ।

थन बोधिसत्त्वया प्रसंगे 'प्रियवचन' करपिनिगु मन चक्कनिगु खं
 ह्लायेमाःगु खं पिहां वइच्चन । बोधिसत्त्व ज्वी न्ह्यांसा त्याग चेतना दय्का
 यच्चुसे पिच्चुसे च्वंक् खं ह्लाय्माः । गुलिस्यां म्हुतु वां खात धायेवं चुपि
 स्वीथे छाक्क खं पिहां वये यो । न्यने वं फंसि थीबले व्वःचुसे च्वथे
 ह्लाय्पंयात जू । अथे जुल धायेवं व मनूया मन भिसां मनूते मयो ।

थन छगू घटना लुमंसि बल- छगू संस्था खोले याइथाय् जित नं
 सःतल । सुसु मनु तय्माली घाल । जिं छह्य मनूया नां सुक्काव तथा ।
 अले खे पिहां बल- व मनूजा भिह्य खः तर सभा ज्वीबले खेह्हात कि
 ल्वाय्थे खेह्हाय् यो । शोभित मदयेक हाले यो । उकिं मज्यू । जिं स्पू
 व मनु भि, ज्याय् खेले दु । एसां वचन छागुलिं वयात पत्याः मयात,
 मयेकल ।

की खे ह्लाय्बले वचनया शक्ति यक्व दु, मूल्य यक्व दु धका मती
 तयेमाः । वचनं आश्रय याना च्वनापिं हितेणी यायेफु थें वचनं हे मिले जूपिं
 शत्रु नं जुया वयेफु । सुयातं भि व ज्ञानि यायेफु थें वचनं सुयातं हारां नं
 यायेफु । सुं मनु शिक्षित वा अशिक्षित धयागु मनूया खे ह्लाइगु पहलं
 सीका कायेफु ।

उकिं की खे ह्लाय्बले बोलि बांलासा फल नं बांलाइ । वचन
 बांमलात कि विपाक (नतीजा) बांलाइ मखु । थुकिं सी दु की खे
 ह्लाय्बले होश तथा खे ह्लाय्माः, लिज्ञां तथा खे ह्लाय्माः । छगू इले
 बुद्धं आज्ञा जुया बिज्यागु ठीक हे जू-

“या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीय हृदयंगमा पोरी बहुजन
 कन्ता बहुजनमनापा तथा रूपिं वार्चं भासिता ।”

कीसं गुगु खं ह्लाना च्वना व खं निर्बोषगु ह्लाय्पं सिच्चुसे
 च्वनीगु, प्रेम बढे ज्वीगु, याकनं नुगले दुहाँ वनीगु, नाइसे च्वंगु,
 आपासिया यहगु, वचन ज्वीमाः । थ्व बुद्धवचन न्ह्याबलें मन्त्र जप
 यायेथें लुमंका तयेमाःगु खें खः ।

प्रियवचन खें ह्लायेत दांछि दां खचं ज्वी मखु. न छुं अलाभ हे
 ज्वी । जनहित ज्वीगु खें ह्लायेत छतिं ग्याय्मागु व मछाले मागु मदु ।
 तर मनूतसें मथू बोधिसत्व ज्वीगु इच्छा याना च्वनी, निर्वाण प्रार्थना याना
 धर्म याना च्वनी । खें धासा ह्लाय्पने की दुहाँ वं थें जागु खें ह्लाना
 च्वनी । म्वाः मदुगु खें न्यंका च्वनी । न्यना च्वंपिनि उकुसेमुकुसे च्वना
 ह्लाय्पं प्वाती मास्तेवो ।

थों कन्हे त्वाः त्वाले, छेंछें कलह पिकया त्वाना च्वनीगुया मूल
 कारण नं प्रियवचन छयला खें ह्लाय् मसःगुलिं खः । मां-अबु नांकया,
 मेमेगु नं.... नांकया द्यो पूजा याय्थें ब्वः बिया च्वनी । थज्यागु बानि
 मदेका छोयेफुसा कीपिं याकनं बोधिसत्व ज्वीफें ।

बुद्धं ला साब अपुक बोधिसत्व ज्वीगु उपाय् कना बिज्यागु खः ।
 मन यचुका प्रियवचन खें ह्लायेगु हे अपुगु उपाय खः । छें थः कलाःनाप
 खें ह्लाय्बले हे प्रियवचन छयलेमाः धका बुद्धं धया बिज्यागु बु ।
 कलाःनाप खें ह्लाय्बले मुमुक्क ह्लिला खें ह्लायेगुलिं यक्व हे जीवने
 प्रीतिमय वातावरण बइ । अले दम्पति जीवन सफल ज्वी । कलाःयात
 भ्वार्तिनी भाःपा ए छयाकः, ए ह्लासि, ए च्वाकिं धका सम्बोधन
 यायेबले मन बाया वनी । मिसाया मती च्वनी जितः करपिनि न्ह्योने
 गज्यागु धाःनु धका । कलाःयात सःतेबले प्रिये, जि योस धका वचन

छयले मफत धाःसा व छ्ये लक्ष्मी बास याइमखुसां भूतप्रेतं थाय् काइ ।
 ल्वापु कलह जक जुया च्वनीगु छे सीपि मखा बास याइ । उकि ख
 बुद्धं धया बिज्यागु—

“पुरिसस्सहि जातस्स कुठारी जायेते मुखं

यायच्छिन्दति अत्तानं बालो दुब्भासितं भनं”

अर्थात् कटुवचन खे ह्लाइम्हेस्या म्हुनुइ न्हाबले पा (सिपालेगु)
 चुपि दया च्वनी । कटुवचनरूपी चुपि थःगु नं करपिनिगु नं जीवन
 नाश ज्वी ।

वचनं स्यंकीगु अंग प्यंगू दु—

मुसावाद = मखुगु खे ह्लायेगु (असत्यगु खे)

पिसुनावाचा = चुक्ली यायेगु (खे ल्वाकःबुकः यायेगु)

फरसावाचा = कटुवचन (फोहरगु नां कया बोबियेगु)

सम्पप्रलाप = ज्याय्खेले मद्दुगु खे ह्लायेगु

मेपिन्त ङंगः लायेगु नियतं मखुगु खे ह्लायेगु, मिलेजूपि फायेत
 उखेथा खे युखे, थुखेया खे उखे कज्जोगु चुक्ली, करपिनि नुगले स्याइगु
 छावक खे ह्लायेगु कटुवचन व सुयातं ज्याय्खेले मद्दुगु गफ जक याना
 च्वनेगु थ्व प्यता वचनं ज्वीगु मांभगु खे फीगु सभाजे प्यपुना च्वंगु बु ।

यन विशेषं कटुवचन व प्रियवचन निगू खे श्वीके माला च्वंगु बु ।
 प्रियवचन खे पालन जुल धाःसा च्वे च्वंगु प्यंगू नं बचे ज्वी । मखुसा
 फुकसितं अप्रिय जक ज्वीका च्वने माली ।

छेछे प्रियवचन खे ह्लायेगु बानि जुल धाःसा मचानिसे बानि
 बाँलाना वइ । मां-अबुं गथे खे ह्लात अथे हे मचाते नं बानि बसे ज्वी

वहे सस्कार परंपरा बसे जुया वनी । थ्व खँ थ्वीका बीया लागी लंकाय्
जगू घटना प्रस्तुत यायेत्यना ।

लंलाय् छगू गामे न्याद खुद बुह्य मचा छह्य स्कूले भर्ना याय्
यंकल । हेडमाष्टरं मचाया नां छु धका न्यन । मचां लिसः बिल- जिगु
नां राक्षस । छिमि माँया नां छु ले ? जिमि माँया नां नं राक्षस । मचाया
खँ न्यना प्रधानाध्यापक आश्रयं चाल ।

अले हेडमाष्टरं अध्ययनयात कि थ्व मचां अथे छाया् घाःगु । व
मचाया बौमेस्यां छय् सःतिबले राक्षस धका सतिगु जुयाच्चन । माँमेसित
नं राक्षस धका सतिगु जुयाच्चन । मचाया मती छु- जिमि बाः नं राक्षस
धका सःता च्वनिगु जुया वयागु नां हे राक्षस धका च्वन । उकिं छय्
छय् हे व्यवहार बाँलाके माः प्रिय वचनं खँल्लायेमाः घाःगु ।

आः बिचा यायेनु- छुले गुबले नं कटु वचन खँ ल्लायमते धाय्वं,
छय् च्वंपिसं ज्या स्यंकल, काय् म्हाय्पि ह्यितः जक वना च्वन घाःसा
ब्बः मब्बूसे माँ अबुं प्रिय वचन खँल्लाना नका च्वनेगु ठीक ज्वी ला ?
अथे ठीक मजू । थ्व व्यावहारिक ज्वीमखु । फ़ीसं थ्वनं बिचाः यायेमाः कि
छकनिक छाया् कटु वचन खँ ल्लाय्माःगु अथवा माँ अबुं छाया् ब्वोबिइका
च्वने माल । छाया् छाक्क खँ ल्लात । कारण मदयेकं अथे खँ पिहाँ वइमखु ।
काय् म्हाय्पि लुच्चा जुल धाय्वं माँ अबुं छुच्चा जुया बोबिइ माली ।

छुले बुद्धं गुबले नं कटु वचन खँ ल्लाना बिमज्याला ? भगवान
बुद्ध चातुमा धयागु नगरया अँया बने च्वना बिज्यात । अबले सारिपुत्र
व मोग्गल्लायन निह्यं गामात न्यासःह्य भिक्षुयाणा बुद्धया दर्शन याके
धका ब्वना हल । अपि चातुमाया अँया बने थ्यन । नकतिनि भिक्षु जुया

कीपि जुया गथे खँ ह्याय्मा, गथे च्वनेमाः, चीसकं खँ ह्यायमा धयागु मस्यु । जि थन च्वनेगु, जिमि पासा थन च्वनीगु धका थाय् नाला लासा लाया ततःसकं हाला च्वन । बुद्धं अमित सःता छिपि न्यालाय् थाय् पोरेत ह्यले थें छु हाला च्वनागु, छिपि थन च्वने दैमखु पिहाहुँ धका पितना छोट । सारिपुत्र व मोग्गल्लायन निह्यं भिक्षुपि ब्वना पिहांवन । भिक्षुपिसं खँ श्वीका काल कीपि ततःसकं असभ्य तालं हाला च्वनागुलि, व्यवहार बाँमलागुलि कीत बुद्धं पितना हल । आ कीगु व्यवहार बाँलाके माल धका चाला बाँलाका यंकल । (चातुमा सूत्र)

श्व सूत्र अनुसारं चाला बाँमलापिन्त गुबलें गुबलें छाक्क खँ ह्याय् मालिगु अवस्था वो धयागु सीदु । उकिं प्रियवचन खँह्याय् माः धका न्ह्याथासं अथे ज्या मब्यू । अथे जूगुलि याना खः माँ अबुं काय् म्हायापिन्त ब्वो बिइगु । श्व खँ व्यवहारे जुया च्वंगु जुया थन न्ह्यथनागु खः ।

गुबलें गुबलें कटु वचन प्रयोग यानागुलि मभिनेत्यपि भिना वो, जीवन ठीक जुया वो । श्व खँ थुइका बिइया लागी बर्माया घटनात्मक बाखं छपु न्ह्यथनेगु पायाछि जूथें ताः ।

बर्माय व्याहा याये धुनेवं ससले च्वंनेगु चलन दु धायेगु सिकं मिसं मिजं व्याहा याना यंकेगु चलन धायेगु मिले जूथें च्वं । कीथाय् सा “घर ज्वाइँ” धका हेला याइ ।

छह्य भाजु व्याहा याना ससले च्वंवन । व साब परिश्रमी व ज्ञानि । अन वया ससःकिजा छह्य दु ज्याखुं, सत्संगत बाँमलाह्य । पिहाँपिहाँ जक ज्वीह्य मखु ध्यबा नं न्ह्याक्को दुसां मगाह्य जुया वल । ह्याः ताहाक नं जुया वल । छथें माँ-बौ व ततां ब्वः बीगु जुया च्वन । जिजा दाजुह्य

नं थज्यामेसित छर्घे तया तये मज्जू पितना छोये माः धका सुफाव जक
 ब्यूगु मखु थ्व छर्घे छ च्वने लायक मजू, पिहाहुँ धका ससःकिजाम्यात
 धाल । माँ बौ नं ब्वबिलं नुगःले मस्याकु, तर जिजावाजुं पिहाँहुँ धाक्ले
 वया नुगले चुपिसूगु सिकं स्याक्क नुगले घाः जुल । जिमिथाय् छर्घे
 च्वना नं जिमि जिजावाजुं जित पिहाँहुँ धाल । जितः गपाय्सकं हिये
 याःगु ! जि आः थ्व छर्घे मच्चंसे छथाय् वना ज्या याना तःमि
 जुया थन हे वया इमिगु ह्नाय् तोथुले मानि धयागु मती तया सुल
 पिहाँ वन ।

छथाय् तापाक छह्ण साहु महाजनया थःय् ज्या याःवन । ज्याय्
 साब कुतः याना ध्यान बिल । साहु नं धाधागु ज्या याना त्रिल । क्यबया
 ज्या नं बाँलाक याना बिल । साहु साब खुशी जुल । अन च्वना च्वच्चं
 अन लिक्कसं च्वह्ण साहुया म्हाय् नापं प्रेम जुल । थुले साहुया नं थ्वयात
 ब्याहा याना बियेमाल धका मती तगा च्वन । वया योह्ण नाप हे ब्याहा
 यायेगु कोजित ।

तर ब्याहा याये न्ह्यो वं थः श्रीमती ज्वीमेसित स्वंगू कबुल
 याकल । व छु कबुल ले ?

- (१) बाँबाँलागु वसः खनेवं अज्यागु वसः माल धका पिरे यायेमते ।
- (२) फिं वयायेगु बानि यायेमते ।
- (३) चञ्चलता क्यना न्यासिचाया ज्वीमते ।

मिसां कबुल स्वीकार यात । मिसां नं धाल— जिनं कबुल याके
 मानि । जित कबुल याकुगु स्वंगू व साक्क नये मध्यायेगु थ्व प्यंगू छनं पालन
 यायेमाः अले जक जिनं व कबुल पालन याये । निह्णं राजी जुल ।

ब्याहा याःबले करपिके न्येकया तिसां तियेगु बानि नं तोता छोट ।
बर्माया चलन खः ब्याहा ज्वीथाय् मनूत वना ध्यबा पवनेगु, मबिल कि
अप्पां कयेकेगु । थ्व नं समळे याका मवयेका बिल ।

ब्याहा यासेंनिसें बाँलाक मेहनत याना ज्या याना तःमि जुल ।
अले बाँलाह्य श्रीमती ब्वना जिजादाजु नाप लाः वन । नाप लाना जिजा
दाजुयात धन्यवाद बिल कि दाइनं नुगले स्याक्क पिहाँहुँ धका ब्रःमव्यूगु
जूसा जि खुं ज्वीह्य । आ जिगु जीवन भिन । थ्व बाखेंनं सीदु गुबलें
गुबलें कटु वचन प्रयोग यानागुलिं मस्यं बरु फ्न भिनावो ।

तर व्यवहारे प्रिय वचन ह्लायेगु हे उपो बाँला जू, ज्या सफल
जू, आपासिया यो ।

अर्थ चर्या

बोधिसत्त्वं वा सम्बोधि प्राप्त यायेगु इच्छा बुम्हेसिनं स्वंगू चर्या
पुरेयायेमाःगु खँ दु ।

- १) लोकार्थ चर्या = जनकल्याण कार्य
- २) ज्ञात्यर्थ चर्या = थःथिति कल्याण कार्य
- ३) बुद्धार्थ चर्या = बुद्धिचर्या वा बुद्ध ज्वीगु चर्या

जनकल्याण चर्याय् हे थःथिति नं दुय्याः धाःसां ज्यू । अर्थ चर्या
धयागु हित चर्या वा जनकल्याणकारी ज्या खः । दकसिवे ह्लापां हितचर्या
धयागु ला सुं पासा बा मनू मखुथाय् लाना स्यना वनीयें च्वंसा वयात
समळे याकेमाः कि छं मखुथाय् पला तल, छं सत्संग याना च्वंपि मभि
धका इत्यादि भिगु सुफाव बीगु हितचर्या खः ।

मेगु दुःखं पीडित वा शोषितवर्गयात उपकार यायेगु नं हितचर्या
खः ।

हितचर्या श्वीका कायेत बर्माया बोधिसत्वया बाखं छपु ःह्यथनेगु
बांला ताः ।

छगू समयस बर्माय् नित्त दाजु किजः दु । मां-बौ मन्त । दाजु-
म्हेसिनं किजायात व्याहा याना बिल । छथाय् तापाक छें छखा न्याना
ज्या नं चूलाका बिल । मोटर नं न्याना बिल । थुपि साब तःमिपिं खः ।
किजायात छखे तयेधुंका दाजुम्हेस्या व्यापार स्यन । बुह्ला नं जुया बल ।
ज्या नं याय् मफया बल । दाजुम्हेस्या किजा लुमंसि बल । किजाया छु
जुया च्वनये । जि नं किजायाथाय् च्वं बनेमाल धका वन ।

म्हाय्चाम्हेसिनं खना छें वना तःबा बल धका थः बौयात कं
वन । किजाम्हेस्या कपा स्यात । जिमि दाजुया व्यापार स्यन धाःगु आ
जिथाय् हे च्वंबोगु मखा ज्वी । थन जा तये मखु । दाजुयात मतयेगु
जुक्ति यात ।

दाजुह्य किजाया छें थ्यन, तर किजां छक ह्लिला खें ह्लाःगु
मखु । फेतु धका नं छक धाःगु मखु ।

दाजुम्हेस्यां धाल- किजा, छगू खें धाये धका वया । जि ह्लापा थें
धनी मखुत । बः नं मलाय् धुंकल । बुह्ला नं जुल । आ जि छंथाय् हे
च्वने का मज्यू ला ?

किजाम्हेस्यां धाल- दाइनं सि हे स्यू जि लिमला धका । छंत
बिचाः याना च्वनेगु फुसंत मडु । माःसा ना थ्व न्यार्का दां धका बिया
दाजुयात हुं धाल ।

दाजुम्हेस्या साब दुःख जुल । अहो ! ध्यबा दुसा थःथिति जक दु
खनि, मखुसा सुं मडु । किजां हे वास्ता मतल । किजाम्हेसित छंगु न्यार्का
दां माःगु मडु, जि वनेत्यना धया पिहाँ वन ।

बिचरा याकचा भुनुभुनु हाला लॅय् सरासर वना च्वन । निभा
सिक्क थिना च्वन । अबले किजाह्य मोटरे च्वना दाजुया म्हे थोथे च्वंक
भ्वाँय् भ्वाँय् हर्न न्यायेका वन । दाजुम्हेस्यां किजा मोटरे वना च्वंगु खन ।
थःम्हं हे न्याना बियागु मोटर । अहो ! किजां मोटरे छक च्वं धका
मधासे पर्वी पिकया वन । संसारया चाल थ्व हे मखा !

बुह्ला साब थिना च्वंगु निभाले वनाच्वन । लॅय् ज्यापुदाजु छह्य
बयलगाडी च्वना वनाच्वन । व ज्यापुदाजुं न्यन- “तःबा गन काय्
स्थनागु ?”

“खः जि फलनागु गामे वनेत्यना, ।”

“एसा जिन्न उखे हे पाखे वनेगु खः, थुकी च्वना वनेका मज्यूसा?”

“म्वाल जि बिस्तारं वनेका ।”

“छाय् म्वाःसां म्वाःसां थपाय्सकं तांनोबले न्यासि वना दुःख
सिधेगु ?” कासं धका माया याना गाडिवालां धासेलि सुंक च्वंन ।

बुह्लां न्यन- छं जितः ह्यस्यू ला ? छाय् जितः करुणा तया थ्व
गाडी तयागु ?

गाडीवालां धाल- जिं छित ह्यमस्यू । जि स्कूले आखः ब्वंवना-
बले मास्टरं बोधिसत्वया बारे खँ कंगु दु - करपिन्त उपकार याइह्य
निस्वार्थोह्य व त्याग यायेफुह्य बोधिसत्व ज्वो फु । विशेषं अशरण बुह्ला
बुह्लीतेत उपकार याना गुहालि बियेमाः । थ्व हे खँ लुमंका छि खना
माया वना जक छित थ्व गाडी तयागु खः । मेगु छुं स्वार्थ भावना मडु ।

बुद्धां धाल- साधु ! साधु !! गज्यागु करुणा । बोधिसत्त्व
धयाम्हेसिके करुणा दु खनि । ध्य ज्यापु नं बोधिलत्व हे खः का । जिमि
किजां स्वः जित गज्यागु व्यवहार याःगु । जिमि किजायाके बोधिचित्त
धयागु भ्या भतिचा हे मडु ।

निम्हं छयाय् गामे ध्यन । निभा बी धुं कल । छ्युं छ्युं धया वल ।
बाय् चवनेगु थाय् माला चवन गन कि नयेगु तं प्रबन्ध ज्वी ।

अन बाय् चवनाथाय् मिसाहा मुख्यहा जुया चवन । गाडी जवना
वोहा ज्यापुं धाल- मामजु, ध्व तः बायात बांलाक नकेमाः । कन्हे सुये
फलानाथाय् वनीगु गाडा छगू माला छोया व्यु । माःगु खर्च जि बिया
थके । जि ह्लापनं मेथाय् वनेगु ।

मिसां धाल- ज्यू धन्दा काय्म्वा जि मागु फुकं याना बी । वेक
छहासिगु नयागु ध्यबा म्वाल । जिहा पाहाँ जुल । गाडीवालां जय ज्वीमा
धया धन्यवाद बिया वन ।

व मिसां बुहायात साब माने याना कन्हेखुन्हु सुये गाडा छगू
माला उकी तथा छोया बिल । सरासर वना च्वंबले छयाय् गांचा छगू
खन । बुहा थन मनु छहा नाप लायेगु ज्या दु धका कुहाँ वन । तर व
गामे वनेगु चिकिचा धंगु खुसिचा पार याना वनेत पंयागु भ्वायःगु तां
वने माःगु जुजा चवन । बुहा ग्याग्यां वना च्वंगु ला पं तोधुला बुहा कुतुं
वन । अन लिक्कसं स्कूल छगू दु । अन च्वंह्य मास्टरनि छहास्यां खना
गुहालि-गुहालि हाला अन वना बुहायात बचे याना थःगु छँ यंकल ।
बुहा बेहोश जुया च्वंह्य पलख लिपा होश दया वल । मिखा कना छचा
खेरं स्वःबले अन थन धाय् मफत । सुं ह्यस्यूपि मडु । जि थन गये लाः

वल धका न्यंबले मास्टरनि नं जूगु खं फुक्कं कन । थुलि खं न्यनेवं बुह्हां
मिखां खोबि व येका धाल- अहो मास्टर साहेबनीनं तःधंगु करुणा तल ।
घात्थें बोधिसत्व ज्वीफेमा धका आशीर्वाद बिल । मिसां माःगुतक
सेवा यात ।

बुह्हां छगू लाख दां भ्वाथःगु कापते प्वः चिना ज्वना वोगु दु ।
मास्टरनियात सःता धाल- थ्व प्वः छप्वः बिचायानाति न्हें धया बिल ।

अनं लिपा बुह्हां निन्हु स्वन्हु तन । बुह्हां थानाय् वना छु धाः
वन-“फलनाह्य मास्टरनियाथाय् जिगु छगू लाख दां दु । उकी मध्ये
फलानाथाय् च्वंह्य बयलगाडी दुह्य ज्यांपुयात कि न्यादो बियेगु । फलना-
थाय् जि बाय् च्वना वयागु पसले च्वंह्य मिसायात कि न्यादो बियेगु ।
जितः थन गामे तक गाडी तवा बिचाः याना हःह्य गाडीवालायात
किन्यादो बियेगु । बाकि फुकं धयबा बियातयाह्य मास्टरनीयात पावे
ज्वीमाः थ्व जिगु इच्छा पुरे याना बीमाल ।”

पुलिसतसें मास्टरनियात सतः वन । व मास्टरनि साप गयात ।
पुलिसतेसं न्यन- बुह्हां छमस्यां भ्वाथःगु कापते चिना तःगु प्वः छप्वः
बियातःगु दु मखुला ? वनं ज्वं थानाय् नु धाल ।

मास्टरनिया साप चिन्ता जुल । उखुनु हे बुह्हां धाःगु खः जित
थन छें तया तल । जि खुं बा लुच्चाह्य जूसा छु यायेगु ? जि वयात
धया जि मचांनिसें बौ मद् । छ खना बौ लुमंसे वल । कर्तव्य समठे जुया
छंत फुगु सेवा याय धुन । स्याना थकुसां छुं मखु धया । आ जित छु
ज्वीन थें मती तया ग्याग्यां थानाय् वन । अन बुह्हां खं बले ह्य
क्वाना वल ।

थानाय् च्वंपिसं बुह्याया इच्छा कथं फुक खं कन । खं जक न्यने धुनेवं मास्टरनि नर्कं छकलं स्वर्गे थ्यन । बुह्या नं मास्टरनिया छं च्वन । मास्टरनिया योह्य वहे स्कूलया मास्टर नाप ब्याहा जुल । जीवन सुखमय जुल ।

थ्व बाळने बोधिसत्त्वपिसं याःगु हित चर्याया खं साप बांला जू । अथे कीसं नं याये फुसा कीपिं नं बोधिसत्त्व ज्वीफु । बोधिसत्त्व धयाह्यसिनं निस्वार्थी जुया परोपकार याइ ।

समानता

समानात्मभाव धयागु सुयातं भेदभाव मयासे थः समान व्यवहार यायेगु । समान व्यवहार मयोपि सु जक दे । पशुते नापं यो समानता व्यवहार । लहिना तथाह्य खिचा की नापं च्वं वये मास्ति वो । तःतःहं पिं नापं च्वनेगु व नापं नयेगु इच्छा याइपिन्त थः नाप तथा नका संग्रह यायेगु हे समानता खः । समाज सेवक जनप्रिय नेता ज्वीपिसं, अथे हे व्यवहार याना मनूत ह्लाती काइ, जनतां येका च्वनी ।

थ्व समानता व्यवहार सकस्यां यो, साप बांलार्थे व्यवहारे छुचलेत अःपु मजू । खः समान खनेमाः तर ज्या याइपिन्त नं मयाइपिन्त नं, भिमेसित नं मभिमेसित नं उत्ति खना व्यवहार यायेगु मिले ज्वी मखु । छखा छं छम्हेसा प्यह्य काय् दु । निह्य ज्याखुँत । निह्य मनंखना मेहनत याना कमाय् याइपिं । मां अबुं प्यह्यं कार्यापिं खः धका उत्तिखना नका त्वंका वस पुंका तल धाःसा व छ्येँ छुज्वी ले? सन्तोष व एकता दइला? जिं स्वयेबले दुःखसिया कमाय् याना च्वंपिनि मने सुख दइ मखु । खजा

थन बोधिसत्वया प्रसंगे खं पिहाँ वडच्चंउ खः । निहं िर्पिं बोधिसत्व
जूसाला ल्वापु व असन्तोष ज्वीमखु ला ? तर जातक बाखने बोधिसत्व
चरित्र स्वया यंकेबले अन्याय याइपिन्त समानता क्यंगु खनेमडु ।
उदाहरणया लागी जातक बाखं छुनु न्हयने ।

कूटवाणिज जातक

ह्लापाः ह्लापा वाराणसी देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य यानाच्चंगु
बखते बोधिसत्व छह्य बंजाया कुले जन्म जुल । वयात पण्डित धका नां
तल । तःधिक जुसेलि पासा छह्यनाप बछि बछि याना व्यापार याःवन ।
त्र पासाया नां अति पण्डित ।

ईपिं निह्यसिनं व्यापार याना वये धुंका ध्यबा भाग तल । अति
पण्डित पासां “जितः निगू भाग माः” धका धाल । पण्डित नांम्हेसित छगू
जक भाग तल ।

पण्डितं धाल— की निह्यस्या ह्लापां खं जबले बछि बछि याये
धयागु मळुला ?

“ख जा खः, तर छ जुल ‘पण्डित’, जि जुल ‘अति पण्डित’ ।
निगः आखः अपो जिगु नामे डु । अर्कि जितः निगू भाग माः ।”

थये हा हां निह्यस्या ध्यबा इना कायेगु बारे ल्वापु जुल । अति
पण्डितं मती तल कि ध्वयात छले यायेमाल । थुलि मती तया अति
पण्डितं थः अबुह्यसित छथाय् भ्वाभःगु सिमाय् तया थये खं स्यन—

अबुजु, जिर्पिं निह्य ष्व सिमा क्वे वया पूजा याःवये । अले जिर्पिं
निह्यस्या ध्यबा इना कायेगुबारे ल्वापु जुया चवन । सुयात निगू भाग माः

धका न्यने । बाः नं सिमा दुने अति पण्डितयात निगू भाग माः का,
पण्डितयात छगू भाग जक दःसा गाः धयादिसं ।

अबुहसित थुलि खं स्यना अति पण्डित, पण्डित पासायाथाय् वना
थथे धालः-

“हे पासा, यदि छं जिगु खँय् विश्वास मजूसा, तु फलानाथाय्
वना अन सिमाय् च्वंह्य वृक्ष देवतायाके न्यने । वं कीगु ल्वापु निर्णय
याना बी ।”

थुलि धया पण्डितयात वना अति पण्डित व सिमा दुथाय् वन ।
अन थ्यनेवं सिमाय् पूजा आदि याना थस्वया थथे बिनित्ति यात-

“हे वृक्षदेव, छलपोल सत्यवान खः जिपिं निहसिया ध्यबा इना
कायेगुबारे ल्वापु जुल । थुकिया निर्णय छलपोलं यानाबिज्याय् माल ।”

सिमाय् सुला च्वंह्य अति पण्डितया अबुं सः हीका थथे धाल-

‘अति पण्डितयात निगू भाग व पण्डितयात छगू भाग बी योग्य ।
थ्वला अथे स्पष्ट जू नि ।”

थ्व निर्णय खना पण्डित बोधिसत्वं, “थ्व सिमाय् देवता दुगु
खःला मखुला परीक्षा यानास्वय् माल ” धका सु छदों हया सिमा छचा-
खेरं मिच्याका बिल ।

सिमा मिनल । अतिपण्डितया अबु वाथा वाथा कन । सिमाय्
सुलाच्वंह्य बुढा ग्यानागिना मि नयाच्वंगु सिमाया ह्वतं पिहाँ वया
निम्न सिल न्वन-

साधु खो पण्डितो नाम न त्वेव अतिपण्डितो

अतिपण्डितेन पुस्तनेन मनहि उपकूलितो

पण्डित हे भिं । अतिपण्डित मनिं । श्व अतिपण्डितह्य पुत्रं याना
भतिचांछि जित भष्म मयागु का । (जातक माला भाग २)

श्व जातक बाखने “पण्डितधाह्य बोधिसत्व खःसा नं पासायागु
वेइमाने सह मया । जि बोधिसत्व खः बं निगू भाग कालं छुञ्ची, व
छह्य पासा खः धका मती मतः । अथे मती तःगु जूसा अव्यवहारिक ज्वी ।

थोकन्हे समानताया खँ साप चर्चा जुया च्वं । बौद्ध धर्मया
विशेषता हे समभाव खनेगु धयाच्वंपिं दु । तर बौद्ध दृष्टिकोणं तह्लं मेसिनं
जक सम्बन्धनेगु क्वेच्वंपिसं सम मखनेगु मिले मजू । क्वेच्वंगु जातिया च्वे
थाहाँ वने मास्तितवो, तर थः स्वया क्वेच्वंपिन्त थकाय् मयो ।

जित छक थी मत्योपिसं अथे धयागु लः चलेमजूपिसं (तर दुह
चलेजूपिं) भोजनया लागी निमन्त्रणा याः वल । ठीक जू जि निमन्त्रण बये
जा हे थुया ब्यु जि नया बी । बौद्ध धर्म जातपात माने मया । तर छगू
कबुल दु— छिसिसं नं छिपिस्वया क्वह्यं पिं पोरेतसें थुयाब्यूगु जा नयेमाः ।
अथे धयाबले इपिं मानेमजू । अथेजूसा जिनं भोजन वयेमखु धया ।

थथे थः जक च्वे थाहाँ वनेगु तह्लं पिं नाप च्वनेगु इच्छा, थः
स्वया क्वेच्वंपिन्त थमकाय्गु समभाव मखु ।

बुद्ध धर्म मां अबु, गुरु व पवित्र मन तया ज्या याइपिन्त विशेषं
मान व दर्जा तः । सकलें उथें भाःमप्यु ।

अंगुत्तरनिकाय अर्थकया मनोरथ पूरणिस समानताया बारे धया-
तःगु थन उद्धृत याये तेना—

“समानत्ताति समान सुख दुक्ख भावो, एकच्चोहि दानादिमु
एकम्पि न पच्चासिसति, एकासने निसज्जं, एक पल्लंके सयनं, एकतो

भोजनन्ति एवं समान सुख बुक्खं पच्चासिसति सो सचे गहट्टस्स जातिया पब्बजितस्स सीलेन सदिसो होति तस्सायं समानत्तता कातब्बा ।”

अर्थात्— समानात्मता धयागु समान दुःख दया च्वनीगु अथवा/ सुख दुःखे समान खनेगु । गुलिं गुलिसिनं दान आदि छुं आशा याइमखु, केवल नापं च्वनेगु, नापं दनेगु, नापं च्वना नयेगु, थज्यागु सुख दुःखे समानता दयेका च्वनेगु चाहे व गृहस्थ हे थजु यदि प्रत्रजित भिक्षु समान शीलवान व चरित्रवान जुल धाःसा व गृहस्थ जूसा नं वयात प्रत्रजित समान व्यवहार यायेमाः धयागु अर्थ खः ।

थन उल्लेख जूगु समानता खें स्वयेबले थौंकेहे गुलिसिनं मतो तया च्वथें बुद्धं कना बिज्यागु समानता नाप अर्थ पाःगु खनेदु ।

यग्गु थजु थन उल्लेख जुयाच्वंगु प्यंगू संग्रह वस्तु गुगु बोधिसत्व गुण कीके दत्त धाःसा न्हाथाय् वंसां सम्मानपूर्वकं च्वने दइ । जुजुयाकेनं थ्व प्यता गुण दत्त धाःसा जनप्रिय जुया च्वने दइ ।

अंगुत्तर निकायस धयातःगु दु—

दानं च पेटयवज्जं च अत्थचरिया च या इध,
समानत्तता च धम्मेसु — तत्थ तत्थ यथारहं,
एते खो संगहा लोके — रथस्साणिव यावतो ।

दान, प्रियवचन, हितचर्या, समानात्मता थ्व प्यता गुण धर्ममध्ये अवस्थानुसार मनूतेत संग्रह याना च्वनेफत धाःसा ह्निं ह्निं ब्वाय्वना च्वंगु मोटर बल्लाना च्वंगु पेजकिलार्थे समाज क्वातुया च्वनी ।

एते च संगहानास्सु — न माता पुत्तकारणा

लभेथमानं पूजं च — पिता वा पुत्तकारणा

गुणु छँ श्व प्यता गुण धर्म दइमखु व छँ माँ-बौपिन्त काय्पिनि पाखँ अथवा काय्महाय्पिन्त माँबौपिनिपाखँ सम्मान व गौरव प्राप्त ज्वीमखु ।

यस्माच्च संगहा एते – समवेक्खन्ति पण्डिता

तस्मा महत्तांपप्पोति – पसंसा च भवन्ति ते ।

विद्वान धाःपिसं श्व प्यंगू संग्रह वस्तु गुण धर्म छ्यलाच्चन धाःसा थुँकं याना महापुरुष (बोधिसत्व) ज्वी अपि प्रशंसाया पात्र ज्वी ।
(अंगुत्तरनिकाय)

बोधित्त वुह्य द्यक्तियाके मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षा श्व प्यता गुण धर्म दे ।

“मैत्री” (मेत्ता) या अर्थ खः मित्रता । अथवा द्वेष भावं तापाना च्वनेगु । “करुणा” या अर्थ खः दया व सहानुभूति । “मुदिता” या मतलब खः मेमिनि भिना जिवावःगु स्वया लय्ताया च्वनेगु । ईर्ष्या व कय्कुं मन मज्जीका च्वनेगु नं मुदिता हे खः । “उपेक्षा” या ज्या खः सुख्य नं दुख्य नं समान दृष्टि तथा च्वनेगु । मध्यस्थतापूर्वकं ज्या यानाच्वनेगु । थःगु आचरण्य ध्यान तथा च्वनेगु नं खः धायेफु ।

ख जा श्व प्यता गुण छह्य हे मनूयाके छगू हे अवस्थाय् दंमखु । गुलि गुलि अरहन्तापिके जक खनेदु तर पालि साहित्य अनुसार माँ-बौपिके थः मचाखाचा प्रति श्व प्यता गुण धर्म व्यावहारिक रूपं खनेदु ।

छगू खँ विचारणीय जू । मैत्रीया अर्थ खः सकलनाप मित्रता दयेका च्वनेगु, तर शत्रुनाप गुकथं मैत्री वा मित्रता दयेका च्वने फं ? शत्रु व शोषकया प्रति पीडित व शोषितपिनिपाखँ गुकथं मैत्री व करुणाया

व्यवहार ज्वी ? थ्व खेय् म्हुतुं ला धाइ कि मैत्री यायेमा: व्यवहारं मैत्री ज्वी फेमखु । पिने जक मैत्री ज्वी दुनें ज्वी फेमखु उकि हे खे मैत्री, करुणानापं उपेक्षा यायेमा: धका धया त:गु ।

“मुदिता” मेपिनि उन्नति व हित जुयावांगु खना लय्ताया च्वनेगु हे मुदिता ख: । नुग: क्वाटाक्वाटा म्वीका ईष्या व डाह याना स्यंकेगु स्वसा: स्वयेगु मुदिता गुबले ज्वीमखु । नुग: चक्कंका च्वनेगु हे मुदिता ख: । थुकिया मतलब थ्व गुबले हे ज्वी मखु कि छह्य शोषकं गरीबतेत बलं ज्या कया, दु:खबिया च्वंसा नं गरीब शोषित जनता लय्ताया सन्तोष जुया च्वनेगु । अन्याय व अत्याचार स्वया लय्ताया च्वनेगु मुदिता मखु ।

यदि मुनानं जनजीवन व देश भिक्तेत भिंभंगु ज्या यात धा:सा, स्कूल दयेकल धा:सा, नदी पार ज्वीगु ता दयेकल धा:सा, अस्पताल दयेकल धा:सा, स्वयं मेहनत याना धनी जुल धा:सा थज्याथाय् लय्ताय्मा: । अले बोधिसत्त्वनापं नापं बोधिसत्त्व नं ज्वीफे ।

आ थन बोधिसत्त्व चरित्र न्ह्यथनेगु उचित खना ।

दूतजातक

प्राचीन समये वाराणसी देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वंबले बोधि सत्त्व गाक्क विद्या शिल्प सयेका जुजु जुल । व जुजु नयेगुबारे साप शुद्धाशुद्ध विचार याइह्य जुयाच्वन । उकि व जुजुया नां हे “भोजन शुद्धिक” जुल । व जुजुं थज्यागु भोजन याइगु जुया च्वन गुगु कि छकयात छगू लाख त् । व भोजन यायेबले नं राजदरवारे बुने च्वना नइमखु । जनतायात कयना जक नयेमा:ह्य जुयाच्वन । उकि दरवारं पिने बालाक मञ्च (मण्डप) दयेके

बिया सुवर्ग छत्रया क्वे च्वना छायापाय याका राजसिंहासने च्वना छगू
लाख वंगु लुंयागु भुइ नाना प्रकारया भोजन याइगु जुयाच्वन ।

छह्य गरीवह्य मनूनं जुजुया भोजन छक नंस्वय् दुसा ज्यू । छु उपाय
यायेमाली धका मती तल । वं ला ह्लाः ल्हना, हे भाजु मेजुपि, “जि दूत
खः, जि दूत खः” धका चिच्चाय् दंक हाला दुरुहं जुजुयाथाय् वन ।

अबलेया नियम खः ‘दूत खः दूत खः’ धयावोम्हेसित मुनानं पने
मज्यू । उकिं अन मुना च्वांपि जननां वयात लं चिल, बिल । व मनूनं
जुजुयाथाय् वनाखतं भुइ च्वंगु काय्फक्को कया म्हुत्वी तल । थ्वयागु
छयो त्वाह्लाया धका अंगरक्षकतसें तलवार ल्हन । जुजुं इमित स्याय्मत्य
धका पना वयात धाल- “ग्याय्म्वाः यत्तले न” जुजुं ह्लाः सिला
स्वयाच्वन । वया नये गाकेवं न्यन- हे पुरुष, छ दूत दूत धका हाला
बल । धा ! स्वया दूत जुया वया ?

महाराज ! जि प्वाःया दूत खः । प्वाःया आज्ञा अनुसार जि
“दूत” जुया वया । थथे धया थ्व गाथा ब्वनः-

यस्सत्थादूरमायन्ति अमिच्छांपि याचितुं,
तस्सदरस्सहं दूतो, मामे कुज्जिरथेसभ ॥
यस्सदिवा च रत्तो च वसमायन्ति माणवा,
तस्सदरस्सहं दूतो, मामे कुज्जिरथे सभ ॥

“जि व प्वाया दूत खः गुम्हेसिया बन्धने लाना मनूत तापाक थः
शत्रुयाके नं पवंवनी । हे महाराज, जि खना तँचाय्मत्य । जि व प्वाःया
दूत खः गुम्हेसिया बन्धनं मनूत चान्हंल्लिन्हं चिना तल । उकिं तँचाया
बिज्याय्मत्य ।

जुजुं वया खं न्यना धात्थे नं मनूत प्वाःया दूत खः तृष्णाया वशे लाना चाचाहिला च्वन तृष्णां हे मनूतेत चाचाहिका तल । थ्व मनूखं खःगु हे धाल खनि धैगु मती तथा व गरुब प्वाःया दूत जुयावोम्हेसित मेमेगु नं उपहार वा पुरस्कार बियाछोत ।

थ्व बाखंया मतलब खः व भोजन शुद्धिक् जुजु बोधिसत्व जूगुलि प्वाःया दूत जुयावोम्हेसिगुबारे विचार याना यथार्थं खं थ्वीका काल । बोधिमत्वयाके बोधिचित्त मद्दुगु जूसा प्वाःया दूत जुया थःगु भुइ लाकानःम्हेसित स्याना बीधुंकल ज्वी । (जातक भाग ३)

छलि बंजाया खं

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्ययाना च्वंगु इले, बोधिसत्व मंत्री कुले जन्म जुल । ल्याय्हा जुसेलि बोधिसत्व न्यायाधीश जुल ।

अबले निहा बंजाः पासापि दयाच्वन । इपिनिहा मध्ये छह्हाया व्यापार स्यन । गां तोता मेथाय् वनेगु मती तथा थःके दुगु सलंस फालि (बुं ज्यायगु हलया च्वकाय् तयेगु नंबला) पासायाथाय् नासो तय् यंकल । वं व फालि व्याक्कं पचे यायेगु बा मिया छोयेगु ग्वःसा गोया मेथाय् ते यंका व कोथाय् छुखि यक्व दयेक तयातल ।

ला बला लिपा व मनू लिहांवया पासायाके थःह्यं नासो तथा थकागु नया फालि काःवन । पासा छली बंजानं हे पासा, छंगु नया फालि व्याक्कं छुं नया बिल धया छुंखि जक दुगु कोथा चाय्का क्यन ।

पासायागु छलकपट खं न्यना धाल— “छुं नःगु सुया छु लगे जू फुककं अनित्य जा खःनि” आः जि खुशी मोल्हु वने त्यना, छं काय्छह्हा

पासा ब्वना यंके मञ्जूला ? ज्यू यंकि धया थः ल्यायह्म काय् छोया बिल ।
वं पासाया क.यह्म छथाय् यंका तथा बिल । थः मोल्हुया हानं कपटी
पासाया थाय् वन ।

पासाह्मं धाल- हे पासा, जिमि काय् गो ?

वं धाल- “हे पासा, साप दुःखया खें खः जि गंगाय् मोल्हु वनेत
वसः स्वया च्वं धका धया मोल्हु वनाच्वना बले गनं गनं इमा छह्म वया
छिमि काय्यात दाया यंकल । जि गुलि छ्यानाः तोफिकेत सना, तर
जिगु कुतः सिंत्ति वन ।”

थ्व खं न्यना पासाह्म तंचाया धाल- “छं बिलकुल मखुगु खें
ह्लात । इमां नं अपाय्धिकह्म दाया यंके फइला ?”

“छुयाय् ले यंके फुल। मफुला दाया यंके धुंकल ।”

स्वाःगु खें ह्लाना च्वने मते । छं करपिनि काय्मचा स्याना वया
इमां दाया यंकल धाइह्म ! छन्त जि बाकि तइमखु । अड्डाय् यंकेगु
नु धाल ।

“ज्यू यत्थाय् माथाय् यंकि जित छु ।”

पासाह्मस्यां वयात न्यायालये यंकल । अन ध्यनेव बोधिसत्व
न्यायाधीशयात धाल-

“भो हजुर, थ्व खें गुबलें ज्वी फु ? फिन्याद बुह्म मचायात इमां
दाया यंके फुला ? थ्वं जिमि काय्यात मोल्हुइ थाय् ब्वना यंका छुयात
मस्यु इमां दाया यंकल धाःवल । न्याय याना विसैं ।”

छत्ती बंजाया खें न्यने धुनेवं बोधिसत्वं उमेसिके न्यन-

“हे पुरुष, छं थ्वया काय् ब्वना यंकागु खःला ?”

“हजुर मालिक, जि वया मचायात व्वना यंकागु नं खः । हानं व मचायात इमां दाया यंकुगु नं खः ।

“हे पुरुष, अपायधिकह्य मचायात नं इमां दाया यंके फइला ?”

“भो हजुर, मचायात जा इमां दाया यंके फइमखु धाय्का, तर छिके हे जि न्यने कि नैया फालि छुं नय् फइला ले ?”

“श्व छु खँखः बाँलाक धा ।”

हजुर, जि श्वयाथाय् यक्व दयेक नैया फालि नासो तय् यंका । लिपा जि काःवनाबले छुं नयाबिल धका छुंखि जक दुगु कोथा चाय्का क्यन । यदि छुं नं नय्फुसा इमां नं मचा दाया यंकेफु । कृपातसे श्व खँया न्याय बाँलाक याना दिसँ ।

श्व खँ न्यना बोधिसत्त्वं “अवश्य नं श्व गुह्यसिनं गथे याई, उह्यसित अथे हे याय् धयागु उक्ति ज्वंगु ज्वी धका सीका वयात, हे पुरुष, छं गुगु युक्ति यागु खः व ठीक जु” धका धाल ।

अनं लिपा बोधिसत्त्वं निह्यसितं समजेयाना धाल—

‘गुजाह्यसिनं गुजागु यात, उह्यसित उजागु हे यायगु ठीक खः । यदि नैया फालि छुं नय्फुसा, मचायात नं इमां यंके मफ्यमाःगु छुं मबु । गुह्यसिनं गुजागु याना क्यनि, उह्यसित उजागु हे याना क्यपि नं दई । श्व आश्रयंगु खँ मखु । व्यावहारिक खः । आः छिपि निह्यसिनं वं वयागु वं वयागु वस्तु लित ब्यु । नैया फालिया कारणे थः मचा तंका च्वने मते ।

“भो मालिक, यदि जिह्य मचा हयाब्यूसा जि वया फालि ब्याकं बी ।”

भो हजुर, यदि जिगु फालि लितब्यूसा, वया मचा लित हयाबी ।”

शुगु प्रकारं मचा मडुहसिया नचा दत । छुं नये धुंकुगु नैया
फालि नं हानं दत । निम्हं थ माःमाःथाय् वन ।

थन छलकपट याःमेसित छलकपट यायेगु ठीक जू धका बोधिसत्वं
गुगु निर्णय याइगु खः थव व्यवहारिक जू ताः । थव विचारणीय जू ।

मातंग बोधिसत्व

थव बाखं साप पुलांगु खः । ह्यापा काशीया ब्रह्मदत्त जुजुया पाले
बोधिसत्व च्यामखल जुया जन्म काल । अत्रले काशी महाधनी ब्राह्मण
साहु छह्य दु । व साहुया म्हाय् छह्य दु । व मिसा अत्यन्त रूपवतीह्य
अर्थात् साप बांलाह्य जुयाचवन । वथेन्तु सुकुमारी । रूप व ऐश्वर्य याना
वयागु गौरव ह्य मजू । ब्राह्मणया म्हाय्मचा जुया नं च्वेच्वे धाः ।
थज्यागु फुसुलुगु अहंकार छुगुलि, नीच व चीमित मिखां स्वैयःगु मखु ।
मंगलामंगलयाबारे साप हे विश्वास दुह्य खः । न्यागु ज्या शुरू याय्त
मंगलसाइत मस्वस्य मगाह्य । शुभ अशुभ विचा मयासैं गनं हे पिहाँ
मवं । शुभे जक ध्यानतैह्य जुया वयागु नां “दिट्टमंगलिका” जुल ।
दिट्टमंगलिकाया रूप लावण्य खना त्वाले चर्वापि साहु मस्तमोहित ज्वीगु ।
भमचा स्वके हईपि नं ह्य मजू । तर मंगल पुरेज्वापि मिजंत चूमलाः ।
छगू मखु छगू कुंखिनः च्वनीगु । गपाय्सकं थितिकुतिह्य ज्वी !

छन्ह्या खँ खः । उखुनु नखःथें जागु दिन जुया बवन । विट्ट-
मंगलिकाया दान बीगु विचार बल । वथेन्तु लहर यायेगु नं । दिट्टमंगलिका
बांलाक वसः पुना थःगु बगीचाय् वनेत ठीक जुल । नय्गु त्वनेगु सामान
खम्हुका खम्हु क्वबिका थः पालकी च्वनः पिहाँ जक वने छु लात, न्होने

स्वयं हे फवहरह्य पोरे छह्यस्यां, “ए ! भाजु मय्जुपि जितः थी ह्नां धका थः लिच्युच्यूं वल । व जुल बोधिसत्व । दिट्टमंगलिकाया व चाण्डाल खनेवं हे ह्य चिक मिका न्यन— “व हालावोह्य सु ?” लिसः वल मातंग धैह्य चाण्डाल ! चाण्डाल धका न्यने मात्र नं हवाः ख्यंकल । का ! मजिल धका ऋमुका तल । धिक्कार थौं सुथंनिसैं बिच्छुक जुल । गज्यागु मंगलमय ज्या यायेत सुथ ह्नापां पिहाँ वयागु जा थज्याह्य अलच्छित्तह्यका ध्वःदुगु ! आ वनां छु लहर यायेगु, का मजिल लिहाँ नु धाल । उलि जक धाय्मात्रं वया च्योतय् मन खुतुक्क कोछुकल । मेपिं ब्रम्हूतय् नं मिखां छुं मखन । ध्व पोरियां याना जिमि साक्क भिक्क नये नं मखन । ध्वयात नं बाकि तयेगु ला धका सकलें जाना बाह्य सिक्क दाया वन । पलख लिपा होश दया वल । विचारा मातंगं विचार यात— “जि थपाय्सकं सास्ति नय्मागु दिट्टमंगलिकाया कारणं खः । व मिसा ब्रह्मूनी जुल धका गपाय्सकं गमके जूगु । जिला छह्य पोरे खः । थी मत्योह्य, उकिं वं जितः मनू धका हे भाःपिल । जिपिं लेंय् ज्वी नं मजिल । छु, ध्व उचितगु खः ला ?”

जि स्यूका, व ब्रम्हूनीचित्त याय्गु । “जि मिजें ख हे खः वयात ब्याहा मयासैं तोते मखु”, धैगु मती तल । मफु मफु दन । वहे मिसाया छ्यें ववे वन । लुखाया पिने छग्वारा चिक च्वन । दिट्टमंगलिकाया बौं नं खन । थय्क स्वःबले च्यामखल जुयाच्वन । ब्राह्मणं वयाके न्यन— “अरे चाण्डाल ! छ छाय् थन ग्वारातुला च्वनागु ?”

मातंगं फुक्क खें कन । अन्तस धाल—“जितः दिट्टमंगलिका बौगु लाकि, जिगु जिउ थन तोता वनेगु ?”

ब्राह्मणया वधाय् ध्वधाय् मदया ध्यबा छगः वांछोया बिल ।

एनं मातंग फिरिक हे संगु मखु । लिपा ला दोलंदो बां व नयेगु
 त्वनेगु नं न्ह्यःने तय हल । मातंग जा उसिक हे संगु मखु । वयात गन
 नयगु, गन ध्यबा, दिट्टमंगलिका मभूतजे सत्याग्रह याना च्वंच्वंइसित ।
 खुन्हु दत, नसा छगः दे म्हुत्वी तःगु मखु । सने हे फुगु मखु । सासः जक
 ह्लायफुनि । थ्व खँ फसं कूंचाय् कूंचाय् तक नं थ्यंका बिल ।

उगु समय छगू प्रचलित जुयाच्वंगु दु कि- “सुं छहसिया छयें
 क्वे पोरे छम्ह सित धाय्वं जबंखवं प्येसने न्हेखा न्हेखा छयें च्वंयि नं
 च्यामखल जुया वनी धंगु ।”

न्हेन्हु दत । मातंगया ताल बाँमलाना वल । जःलाखःलातय्
 चिन्ता जुल । सकलें व ब्राह्मणया छयें क्वय् मुं वया सकसिनें छप्वा म्हुतुं
 धाल-“छिमि म्हुयाय् छम्हसिया लागी जिंयि च्यामखलत ज्वी फंमखु ।
 दिट्टमंगलिका थःगु खुशीं व पोरेयात बीगु ला कि जिमिसं जबर्जस्त
 बीकेगु ?” धका हाःह यात ।

आ छुयाय् धका फसुका तथा थः म्हुयाय् दिट्टमंगलिकायाथाय्
 वन । दिट्टमंगलिकायात च्यामखलनीथें च्वंक वचुसे हाकुसे च्वंगु वस्तं
 पुंकल । नयगु त्वनेगु नं जनिसे प्वःचिकल । अले वहे चाण्डालया
 प्रजापति याना बिल । दिट्टमंगलिकाया ख्वाले ख्वाबिं प्वंगु हे मखु ।
 चाण्डालयाके वने माल धयां थः माँ-बौं नं तोता वने माल । आखिरे
 मातंगया लिक्क वना नम्रवचनं धाल- “दनादिअं स्वामी, छिनाप जि
 वयेगु जुल ।”

मातंग बाम्हसिक सास्ति नया नं न्हेन्हुतक माय्बसं (सत्याग्रह)
 च्वंच्वंगुलि । सने मफु । अपायसकं सुकुमारी जुया च्वंम्ह दिट्टमंगलिकां

लुकुं छिना यंके माल । संफा इले चाण्डाल गामे थ्यन । दिट्टमंगलिका
स्वेहे यच्चुसे, पिच्चुसे, नाइसे च्वंम्ह । वं हे मातंग चाण्डाल लुकुं छिना
हयाच्चंगु जात्रा खना काशी च्वंपि मनूत त्वले हे जुयाच्चन ।

आ थन विचारणीय खं थ्व खः कि मातंग पोरे बोधिसत्त्व खः । ए
जूसां छाया् थपायसकं बदला काय्थे नुगः म्छिसे च्वंगु ज्या यागु ? मेगु छुं
नं मती तथा मखु कि हीनगु कुल वर्ण-भेद समाजं छुटे याय्या निंति खः ।
अभिमान तोथुलेत खः । वर्ण कुल भेदं याना मनू नं मनूयात म्हमसिया
च्चन । थ्व मातंग बोधिसत्त्वं याःगु ज्या शोभा मनुसां त भी जाति
अभिमानोतय्गु ह्णाय् ध्यंगु ला प्रशंसनीय खः ।

गुण मस्यूहा मनू

प्राचीन काले बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वंबले,
बोधिसत्त्व छम्ह तःधंम्ह सेठ जुया च्वन । वया प्रत्यक्ष गामे च्वंहा गुबले
नापलाय् मनंनिम्ह पासा छम्ह दु ।

छन्हु गामेच्वंम्ह पासां वया मनूतय्त, “हूँ छिपि बनारसे च्वंम्ह
जिमि पासायाथाय् वना, थ्व वस्तु ब्याक मिया, उकिया पलिसाय मेगु
वस्तु न्याना ज्वना वा” धका न्यासःगु गाडाय् जाय्क सामान तथा
बिया छ्वत ।

मनूत वना थः मालिकं धयाहःगु खं ब्याक बनारसया सेठयात
कन । सेठयात धका बिया हःगु कोस्यालि नं बिल । सेठं व मनूतय्त
मित्रया थासंबोपि धका नयेगु, त्वनेगु व च्वनेगु थाय् बिया बांलाक अतिथि
सत्कार यात । इमिसं हयातःगु मालताल नं थःहे वना मिया मेगु मालताल

कया बिल । सेठजुं थये याःगु खना इपिं सहर्षं माल ज्वना थःगु गामे ल्याहां वन । अन थ्यनेव थः मालिकयात जूगु खं फुकं कन ।

अनंलिपा छन्हु बनारसे च्वंम्ह सेठया नं थः बंजातय्त गामेच्वंम्ह ल्वा मखंनिन्ह पासाया थाय् छ्वया व्यापार याकेगु मन जुया, न्यासःगु गाडाय् जाय्क मालताल तथा “फलाना गामे च्वंम्ह जिम्ह पासाया थाय् वना, थ्व मालताल मिया उकिया पलेसाय् मेगु ‘मालताल न्याना हति’ धया बंजा तय्त छोया बिल ।

इपिं क्रमशः व गामे थ्यंकः वना महासेठया पासाया छें मामां वन । वं इमिके गनं वयागु धका न्यन । बंजाःतय्सं थःथःगु परिचय बिल । महासेठं बिया हःगु कोस्यालि नं बिल । व कोस्यालि कया, ‘सुं छ्म्ह महाजनं बिया हःगु ज्वी’ धका मती तथा थःथाय् वोपि अतिथितय्त नकेगु त्वंकेगु व च्वनेगु वारे छुं बन्दोबस्त याना मब्यूसे केवल, ज्यु, असल धया थः माथाय् सुं क वन ।

बंजात मेथाय् हे छथाय् वना माःगु बन्दोबस्त याना च्वन । मालताल नं थःथःपिसंतुं मिल । न्याना काये मागु नं थःथःपिसं हे न्याना कया थःगु देशे ल्याहां वन । बनारसे थ्यंसेलि महासेठं इमिके, “गामे च्वंम्ह पासां बाँलाक सहायत। ब्यूला” धका न्यन । इमिसं जूगु खं फुकं कन ।

हानं लिपा छन्हु गामे च्वंम्ह पासां ल्हापा थें बंजातय्त मालताल बिया बनारसे छोया हल । इपिं ल्हापाथें महासेठया छें वन । छें च्वंपि बंजातसें इमित थये धाल—

कासं कासं ! छिकपिन्त च्वनेत थाय् फलानाथाय् बन्दोबस्त याय्मालि । ज्यःना याय्त थनसं काःसां ज्यु ।

थुलि धया इमित छथाय् एकान्ते तयेकल । चान्हे जुसेलि मनूत
 छफौज मुंका, इमिगु धनमाल ब्यावक लुटेयाना काल । गाडाया घःचा नं
 लेहे थना बिल । इमि म्हय्च्वंगु वसः नं खुनाबिल । सुथे जूबले व बंजाःत
 ग्याना सकलें भागाभाग जुया थःगु गामे बिसी वन ।

बंजातय्सं महासेठ बोधिसत्त्वयात थःपिसं यान(वयागु खें कन ।

बोधिसत्त्व—“गुम्हसिनं थःत ह्लापा यानातःगु उपकार व सहायता-
 यात लुमंका तैमखु, उम्हसित थथे हे उवी” धया निम्न सिलः ब्वन—

यो पुब्बे कतकल्याणो कतत्थो नाव बुज्झति

पच्छा किच्चे समुप्पन्ने कत्तारंणाधि गच्छति

गुम्हसिनं ह्लापालावक थःत यानातःगु उपकार व गुणयात लुमंका
 तैमखु, उम्हसित लिपा उया परे उवीबले उपकार व सहायता याःपिं सुं
 वैमखु ।

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीद्वारा प्रकाशित सफूत

१. पञ्चनीवरण	१२. बुद्धया अन्तिम यात्रा भाग-१
२. भावना	१३. " " भाग-२
३. बुद्धधर्म	१४. बौद्ध प्रश्नोत्तर
४. एकताया ताःखा	१५. पञ्चशील
५. प्रेमं छु ज्ची ?	१६. कर्म
६. त्रिरत्नगुण स्मरण	१७. बौद्ध ध्यान
७. कर्तव्य	१८. शान्ति
८. मिच्छा	१९. प्रार्थना संप्रह
९. परित्राण	२०. बाखं भाग-१
१०. ह्लापांयाह्य गुरु सु ?	२१. बाखं भाग-२
११. हृदय परिवर्तन	२२. बोधिसत्व

लेखकया प्रकाशित सफूत

नेपाल भाषा

१. गौतम बुद्ध	९. बौद्ध शिक्षा
२. बुद्धया अर्थ नीति	१०. ह्यापांयाह्य गुरु सु ?
३. तथागत हृदय	११. हृदय परिवर्तन
४. त्याग	१२. बौद्ध ध्यान
५. दश संयोजन	१३. बाखं- भाग १
६. भिक्षुया पत्र भाग १	१४. बाखं- भाग २
७. " भाग २	१५. बोधिसत्व
८. पेकिङ्ग स्वास्थ्य निवास	

Dhamma.Digital

नेपाली भाषामा

१. नेपाल चीन मैत्री	४. बुद्ध र व्यावहारिक धर्म
२. बुद्धवाद	५. पञ्चशील
३. बौद्ध दर्शन	६. शान्ति